

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI ANASANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÜMER HALI ÜRETİM DESENLERİ KATALOĞU

Hazırlayan
Ferah ÇELİK

Danışman
Prof. Elvan ÖZKAVRUK ADANIR

İZMİR-2011

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Sümer Halı Üretim Desenleri Kataloğu” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../.....

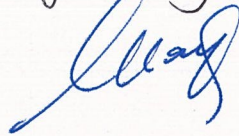
Ferah ÇELİK

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nün 25/08/2011 tarih ve ..19.... sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin ..... maddesine göre Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Ferah ÇELİK'in "Sümer Halı Üretim Desenleri Kataloğu" konulu tezi incelenmiş ve aday 19/09/2011 tarihinde, saat ..10.30' da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 50... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anasanat dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin ....başarılı..... olduğuna oy ...birliği..... ile karar verildi.

BAŞKAN
Prof. Elvan Özkavruk Adanır

ÜYE
Prof. Nuray Yılmaz

ÜYE
Doc. Oya Şahinçelebi

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ/PROJE VERİ FORMU

Tez/Proje No: Konu Kodu: Üniv. Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez/Proje Yazarının

Soyadı: Çelik   **Adı:** Ferah

Tezin/Projenin Türkçe Adı: Sümer Halı Üretim Desenleri Kataloğu

Tezin/Projenin Yabancı Dildeki Adı: The Catalogue of Sümer Halı Production Pattern

Tezin/Projenin Yapıldığı

Üniversitesi: D.E.Ü.   **Enstitü:** G.S.E.   **Yıl:** 2011

Diğer Kuruluşlar:

Tezin/Projenin Türü:

Yüksek Lisans:

Dili: Türkçe

Doktora:

Sayfa Sayısı: 79

Tıpta Uzmanlık:

Referans Sayısı: 25

Sanatta Yeterlilik:

Tez/Proje Danışmanlarının

Ünvanı: Prof.

Adı: Elvan

Soyadı: ÖZKAVRUK ADANIR

Türkçe Anahtar Kelimeler:

- 1- Sümerbank
- 2- Isparta Halıcılığı
- 3- Sümer Halı
- 4-
- 5-

İngilizce Anahtar Kelimeler:

- 1- Sümerbank
- 2- Carpet Business of Isparta
- 3- Sümer Halı
- 4-
- 5-

Tarih:

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum. Evet

Hayır

ÖZET

Isparta'da halıcılık faaliyetleri 1872 yılında Kız Rüştüyesinin açılmasıyla başlamış, 1890'lı yıllarda Zihni Paşa'nın halıcılığı teşvik için şirket kurdurmasıyla tüm köylere kadar yayılmıştır; ancak, bu çalışma uzun ömürlü olmamıştır. Buna rağmen Dr. Bodosaki ile Etrelizade Mehmet Efendi yeni tezgâhlar satın alıp bir desen atölyesi ve boyahane kurarak halıcılığı sürdürmeye çalışmışlardır. Halıcılığın gelişmesinde, Isparta'da sürgün bulunan Hacip Usta ile İzmir'de oturan Isparta Agapoğlu ve oğullarıyla ilişki kurarak Şark Halı Kumpanyası'nın Isparta şubesinin açılması etkili olmuştur. Aynı yıllarda, Isparta'ya bağlı bütün ilçelerde Şark Halı Kumpanyası'nın şubeleri açılmış, buralarda dokunan halılar İzmir'e sevk edilmiştir. 1912-13 yıllarında, Isparta Mutasarrıfı Şevket Bey, Etreli Halı Ticarethanesi'ni iflastan kurtararak yeniden canlandırılması için girişimde bulunmuş; ancak başarılı olamamıştır. Bu arada İmamzade Tahir Efendi bir ticarethane açarak, halıcılığa başlamıştır. 1916-17 yılları Mutasarrıfı Cemal Bey döneminde, Isparta'da halı ipliği üretimi hususunda girişimlerde bulunulmuş ve 1924 yılında, Isparta'da Isparta İplik Fabrikası kurulmuştur.

1924 yılında Isparta İplik Fabrikası olarak kurulan ve 1943 yılında Sümerbank'a devredilen, 1990'da Sümer Halı Organizasyonu içine alınan Isparta Sümer Halı Fabrikası, 2000'li yılların başına kadar Isparta halıcılığında lokomotif görevini üstlenmiştir.

Isparta Halı Fabrikasında el halıları için kaliteli iplik üretimi yapılmıştır. Bu iplikler hem Sümer Halı hem de kurumlaşmış özel sektör müesseseleri tarafından kullanılmıştır. Sümer Halı tarafından desen, renk olarak halının otantik özelliklerine sadık kalınmaya çalışılarak dokunan el halıları, bitim işlemlerine tabi tutulup yurtiçi ve yurtdışı satış kanallarına sunulmuştur. Isparta Sümer Halı Fabrikasında %100 yün halılar için çözü, atkı, ilme ipliği üretimi, çözü ve atkı ipliklerinde kullanılmak üzere çok katlı pamuk ipliği üretimi yapılmıştır. Ayrıca fabrikada bir tasarım ofisi, bitim işlemleri ünitesi, kalite kontrol, AR-GE ve pazarlama birimleri yer almıştır. Isparta Sümer Halı Fabrikasında yapılan araştırma sırasında yirmi beş farklı halı tipine ulaşılabilmektedir. Bunlar; Başmakçı, Bergama, Bünyan, Çanakkale, Demirci,

Döşemealtı, Gördes, Hereke, Isparta, İnce Anadolu, Kars, Kula, Lâdik, Milas, Sivas, Sümerkars, Şark, Taşkale, Taşpınar, Türkmen, Uşak, Uygur, Yağcıbedir, Yahyalı ve Yuntdağı halılarıdır. Bu desenlerin boyut, kalite, düğüm şekli, kullanılan malzeme gibi teknik özellikleri incelenmiştir.

ABSTRACT

The carpet manufacturing in Isparta started in 1872 when the junior high school for girls opened. It expanded through the villages when Zihni Pasha founded a company for the aim of encouraging the carpet manufacturing; however this effort did not last long. On the contrary, Dr. Bodosaki and Etrelizade Mehmet Efendi tried to maintain the carpet manufacturing by establishing a design studio and a dye workshop and also they bought new carpet weaving looms. Hacı Usta who had been exiled to Isparta and Agapoglu and his sons who were living in Izmir was effective in the opening of the branch office of Oriental Carpet Manufacturers for the development of carpet manufacturing in Isparta. During the same years, branch offices of Oriental Carpet Manufacturers were opened in all the towns of Isparta, and the carpets which were woven there were sent to Izmir. In the years of 1912-13, Şevket Bey, the governor of Isparta, launched an initiative to save the Etreli Carpet Firm from bankruptcy, but the result was unsuccessful. Meanwhile, İmamzade Tahir Efendi established a firm to start carpet manufacturing. When Cemal Bey was the governor of Isparta in 1916-17, some entrepreneurs tried to establish a carpet yarn producing factory in Isparta and in 1924 they were succeeded establishing Isparta Yarn Factory.

Isparta Sümer Halı factory, which was established as Isparta Yarn Factory in 1924 and assigned to Sümerbank in 1943, was taken into Sümer Halı Organization in 1990, acted as a locomotive in Isparta carpet manufacturing up until 2000's.

In Isparta Halı Factory yarns of high quality for handmade carpets were produced. These yarns had been used by Sümer Halı and institutionalized private sector organizations. Sümer Halı produced handmade carpets without changing their original designs, and the colors, these carpets were sent to the foreign and domestic markets after the finishing processes. Isparta Halı Factory, produced wool yarns to be used as knot, warp and weft yarns in 100% wool carpets, plied cotton yarns to be used as warp and weft yarns, furthermore the factory had a design office, the finishing process (washing-trimming-

repairing) department, R&D department, marketing department, and quality control department.

During the research twenty five different types of carpets were revealed. These were; Başmakçı, Bergama, Bünyan, Çanakkale, Demirci, Döşemealtı, Gördes, Hereke, Isparta, İnce Anadolu, Kars, Kula, Lâdik, Milas, Sivas, Sümerkars, Şark, Taşkale, Taşpınar, Türkmen, Uşak, Uygur, Yağcıbedir, Yahyalı and Yuntdağı carpets. These designs and their production details were examined and the technical specifications such as dimensions, knot density, type of knot and raw materials were given.

ÖNSÖZ

Sümer Halı Fabrikası; el halısının korunması, geliştirilmesi, yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması için çalışan, ülke ekonomisine ve devletin kültür, eğitim ve istihdam politikasına büyük ölçüde katkıda bulunan bir kurum olmuştur. Türk halıcılık sektörünün dünyadaki teknolojik gelişmeler ile uzak doğunun ucuz işgücü ve kalitesiz hammaddeye dayalı üretimi karşısında yapılan tüm uğraşlara rağmen daha fazla tutunamayan Sümer Halı Fabrikasının Üretim Desenleri Kataloğunun bundan sonra konuyla ilgili araştırma yapacak olanlara ulaşabilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle tez konusu; “Sümer Halı Üretim Desenleri Kataloğu” olarak seçilmiştir.

Tez konusunun seçiminde ve düzenlenmesinde büyük katkıları olan Danışmanım Prof. Elvan ÖZKAVRUK ADANIR’a, yüksek lisans eğitimime sağladıkları katkılardan dolayı Prof. İsmail ÖZTÜRK’e, Prof. Nuray YILMAZ’a, Doç. Oya SİPAHİOĞLU’na; Isparta Sümer Halı Fabrikasındaki çalışmalarım sırasında çok yardımlarını gördüğüm Fabrika müdür yardımcısı Ogün DURSUN’a, Planlama Şefi Dursune KÖKNAR’a, Desen Şefi Mücevher KORKMAZ’a, Fabrika çalışanlarına, benden desteklerini esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

Ferah ÇELİK

İÇİNDEKİLER
SÜMER HALI ÜRETİM DESENLERİ KATALOĞU

YEMİN METNİ.....	ii
TUTANAK.....	iii
Y.Ö.K. DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
KISALTMALAR.....	xii
ŞEKİL VE TABLOLAR LİSTESİ.....	xiii
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	xiv
TASARIMLARIN LİSTESİ	xv
EKLER LİSTESİ.....	xvi
GİRİŞ.....	1

1.BÖLÜM

**ISPARTA İLİNİN TARİHÇESİ, ISPARTA HALICILIĞININ TARİHSEL
GELİŞİMİ, SÜMERBANK/SÜMER HALI FABRİKASI VE FABRİKANIN
İŞLEYİŞİ**

1.1. Isparta İlinin Tarihçesi.....	4
1.2. Isparta Halıcılığının Tarihsel Gelişimi.....	6
1.3. Sümerbank'ın Kuruluşu.....	10
1.4. Sümer Halı A.Ş., Kuruluş Amaçları, Yönetim Politikası, Organizasyon Yapısı, Üretim Kanalları ve Diğer Faaliyetler.....	17
1.4.1. Sümer Halı A.Ş.....	17
1.4.2. Sümer Halı A.Ş.nin Kuruluş Amaçları.....	19
1.4.3. Sümer Halı A.Ş.nin Yönetim Politikası.....	20

1.4.4. Organizasyon Yapısı.....	21
1.4.5. Üretim Kanalları.....	23
1.4.6. Diğer Faaliyetler.....	24
1.4.6.1. Eğitim Politikası.....	24
1.4.6.2. Bilgisayarlaşma Projesi.....	24
1.4.6.3. Ürün Araştırma Geliştirme Faaliyetleri.....	25

2.BÖLÜM

SÜMER HALI ISPARTA FABRİKASI'NIN KURULUŞU, FABRİKANIN FAALİYETLERİ, ISPARTA SÜMER HALI FABRİKASINDA ÜRETİLEN HALI TİPLERİ, ISPARTA SÜMER HALI FABRİKASININ DESEN KATALOĞU VE TASARIMLAR

2.1. Isparta Sümer Halı Fabrikasının Kuruluş Tarihçesi ve Fabrikanın Faaliyetleri..	26
2.1.1. Isparta Sümer Halı Fabrikasının Kuruluşu.....	26
2.1.2. İşletmenin Faaliyetleri.....	28
2.2. Isparta Sümer Halı Fabrikasında Üretilen Halı Tipleri ve Teknik Özellikleri...	32
2.2.1. Batı Anadolu Halıları ve Teknik Özellikleri.....	32
2.2.2. Orta Anadolu Halıları ve Teknik Özellikleri.....	37
2.2.3. Diğer Halılar ve Teknik Özellikleri.....	40
2.3. Isparta Sümer Halı Fabrikasının Desen Kataloğu.....	42
2.3.1. Batı Anadolu Halıları.....	42
2.3.2. Orta Anadolu Halıları.....	58
2.3.3. Diğer Halılar.....	62
2.4. Sümer Halı Fabrikası Tasarımlarının Renk Varyasyonları.....	65
SONUÇ.....	70
EKLER.....	74
KAYNAKÇA.....	76
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
cm	: Santimetre
dm ²	: Desimetre kare
km ²	: Kilometre kare
m ²	: Metre kare
mm	: milimetre
Dr.	: Doktor
No	: Numara
Prof.	: Profesör
s.	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
yy	: Yüzyıl
TL	: Türk Lirası
A.Ş.	: Anonim Şirketi
T.A.Ş.	: Ticaret Anonim Şirketi
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
vb.	: ve benzeri
ÜR-AR-GE	: Ürün Araştırma Geliştirme
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
m.	: Metre
Kg	: Kilogram

ŞEKİL VE TABLOLAR LİSTESİ

Şekil 1- Isparta ili haritası.....	4
Tablo 1- Sümerbank 1933 yılında devren sahip olduğu iştirakler ve hisseleri.....	14
Tablo 2- 1964 yılında üretilen mamullerin değer ve miktarları.....	15
Tablo 3- İşletmenin bulunduğu alan ölçüleri.....	27
Tablo 4- Isparta Sümer Halı Fabrikası Batı Anadolu Halıları Kaynak Alınarak Üretilen Halıların Teknik Özellikleri.....	34
Tablo 5- Isparta Sümer Halı Fabrikası Batı Anadolu Halıları Kaynak Alınarak Üretilen Halılarda Kullanılan İpliklerin Özellikleri.....	35
Tablo 6- Isparta Sümer Halı Fabrikası Batı Anadolu Halıları Kaynak Alınarak Üretilen Halılarda İplik Sarfıyatı.....	36
Tablo 7- Isparta Sümer Halı Fabrikası Orta Anadolu Halıları Kaynak Alınarak Üretilen Halıların Teknik Özellikleri.....	38
Tablo 8- Isparta Sümer Halı Fabrikası Orta Anadolu Halıları Kaynak Alınarak Üretilen Halılarda Kullanılan İpliklerin Özellikleri.....	39
Tablo 9- Isparta Sümer Halı Fabrikası Orta Anadolu Halıları Kaynak Alınarak Üretilen Halılarda İplik Sarfıyatı.....	39
Tablo 10- Isparta Sümer Halı Fabrikasında Üretilen İnce Anadolu, Kars, Sümerkars, Şark, Türkmen ve Uygur Halıların Teknik Özellikleri.....	41
Tablo 11- Isparta Sümer Halı Fabrikasında Üretilen İnce Anadolu, Kars, Sümerkars, Şark, Türkmen ve Uygur Halılarında Kullanılan İpliklerin Özellikleri...	41
Tablo 12- Isparta Sümer Halı Fabrikasında Üretilen İnce Anadolu, Kars, Sümerkars, Şark, Türkmen ve Uygur Halılarında İplik Sarfıyatı.....	42

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1- Isparta Sümer Halı Fabrikası.....	26
Fotoğraf 2- Halı yıkama işlemi.....	30
Fotoğraf 3- Halı yıkama işlemi.....	30
Fotoğraf 4- Halı kırkım işlemi.....	30
Fotoğraf 5- Bergama Halısı Deseni.....	43
Fotoğraf 6- Bergama Halısı Deseni.....	44
Fotoğraf 7- Çanakkale Halısı Deseni.....	45
Fotoğraf 8- Döşemealtı Halısı Deseni.....	46
Fotoğraf 9- Gördes Halısı Deseni.....	47
Fotoğraf 10- Hereke Halısı Deseni.....	48
Fotoğraf 11- Hereke Halısı Deseni.....	49
Fotoğraf 12- Hereke Halısı Deseni.....	50
Fotoğraf 13- Isparta Halısı Deseni.....	51
Fotoğraf 14- Isparta Halısı Deseni.....	52
Fotoğraf 15- Kula Halısı Deseni.....	53
Fotoğraf 16- Milas Halısı Deseni.....	54
Fotoğraf 17- Uşak Halısı Deseni.....	55
Fotoğraf 18- Yağcıbedir Halısı Deseni.....	56
Fotoğraf 19- Yuntdağı Halısı Deseni.....	57
Fotoğraf 20- Lâdik Halısı Deseni.....	59
Fotoğraf 21- Sivas Halısı Deseni.....	60
Fotoğraf 22- Yahyalı Halısı Deseni.....	61
Fotoğraf 23- İnce Anadolu Halısı Deseni.....	63
Fotoğraf 24- Türkmen Halısı Deseni.....	64

TASARIMLARIN LİSTESİ

Desen 1a.....	66
Desen 1ab.....	67
Desen 1abc.....	68
Desen 2a	69
Desen 2ab.....	70

EKLER LİSTESİ

Ek 1. T.C. Türk Patent Enstitüsü Coğrafi İşaret Tescil Belgesi

Ek 2. Sümer Halı Fabrikasında Satışa Sunulan Halılarda Yer Alan Kalite Kontrol Etiketi

GİRİŞ

1930 yılında Devletçilik ilkesinin uygulamaya konulmasıyla, 3 Haziran 1933 tarih ve 2262 sayılı Sümerbank Kanunu, 11 Temmuz 1933 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Birinci beş yıllık sanayi planının (1934–1939) önemli bir kısmının uygulanması görevi Sümerbank'a verilmiştir. Sümerbank kuruluşundan 1960'lı yıllara kadar pamuk ipliği, pamuklu dokuma, yün ipliği, yünlü dokuma, halı, ateş tuğlası ve harcı, çimento, kösele, süet, kundura, rayon-viskon, sicim ve kanaviçe gibi farklı mamullerin üretimini yapmıştır. Görevleri arasında yalnızca bu ürünlerin üretimini yapmak değil, aynı zamanda bu ürünleri açtığı satış mağazalarında satmak, sanayi elemanlarını yetiştirmek amacıyla okullar açmak, yurt dışına öğrenci göndermek, sanayi kuruluşlarına kredi vermek ve milli sanayinin gelişimi için çareler aramak bulunmaktadır.

Sümerbank 1987 yılında özelleştirme kapsamına alınmış ancak Sümerbank bünyesinde yer alan halıcılık ve el sanatları faaliyetleri özelleştirme kapsamı dışında tutulmuştur. 1989 yılında Sümer Halı Sümer Halıcılık ve El Sanatları Sanayi ve Ticaret A.Ş. unvanlı şirket faaliyete geçmiştir. Sümer Halı'nın görevleri arasında kaliteli iplik üretmek, kullanılan araç gereçleri geliştirmek, halıların desen, renk, motif zenginliğinin korunmasını sağlamak, el halıcılığı için çeşitli sempozyum, sergi, fuar ve panel gibi etkinlikler düzenlemek, bir çok işsizi istihdam etmek ve el halıcılığını teşvik etmek vardır. Isparta Sümer Halı Fabrikasında ilmelik, atkılık, çözümlük olarak yün ipliği üretimi, çözümlük ve atkılık olarak halıda kullanılan çok katlı pamuk ipliği, el halısı üretimi için gerekli desen tasarımı çizimi, halı apre (Yıkama-Kırkım Tamir) işlemleri, ürün AR-GE ve desen, kalite kontrol işlemleri ile pazarlama işlemleri yapılmıştır. Türk halısının uğradığı yozlaşmayı önlemesi ve özellikle Türk halısına sahip çıkarak bu faaliyetleri devletin gözetiminde ve devletin desteği ile yürütme gayesiyle ayrı bir şirket olarak teşkilatlanan Sümer Halı, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın 01.06.2009 tarih, 448 sayılı Başkanlık Makamı Olur'u ile 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun'un ilgili hükümleri çerçevesinde, Sümer Halıcılık ve El Sanatları Sanayi ve Ticaret A.Ş.(Sümer Halı)'nın çıkarılacak devir bilançosu üzerinden, tüm hak ve

yükümlülükleri ile Sümer Holdingle birleştirilerek 28.07.2009 tarihi itibariyle tüzel kişiliği sona erdirilmiştir. Halen fabrika içerisinde bulunan eşyaların Ankara’da bulunan genel müdürlüğe nakliyesi yapılmaktadır.

Tez konusu; 1933 yılından 2009 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüş olan Sümerbank/Sümer Halı fabrikalarının Türkiye’nin yakın tarihinin tüm izlerini taşıdığı düşüncesiyle tez konusu “Sümer Halı Üretim Desenleri Kataloğu” olarak belirlenmiştir. Bu çalışmanın amacı; Türkiye halıcılığındaki değişimi izlemek, yıllar arasındaki üretimi takip etmek ve Isparta Sümer Halı fabrikasında üretilen desenlerin katalogunu oluşturmaktır. Ayrıca bu konunun seçiminde Burdurlu olmam nedeniyle araştırma yapılacak Isparta’ya yakın olmam, üniversite yıllarımda bu fabrika’da staj yapmış olmam ve bu nedenle bazı kaynak kişileri şahsen tanımam etkili olmuştur. Tezde Isparta Sümer Halı Fabrikası arşivinde bulunan desenler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tezin hazırlık aşamasında önce taslak bir plan hazırlanarak konuya ilişkin kaynak araştırılması yapılmıştır. Alınan izin sonrasında Isparta Sümer Halı Fabrikasına gidilerek yaklaşık 3 ay süre ile araştırma ve fotoğraf çekimi yapılmış, elde edilen bilgilerde tez geliştirilmeye çalışılmıştır.

Ancak yapılan araştırma sırasında çeşitli güçlüklerle karşılaşmıştır. Fabrikanın özelleştirilmesi nedeniyle desenlerin bir kısmının genel müdürlüğe naklinin yapıyor olması karşılaşılan sorunların en önemlilerinden biridir. Ayrıca diğer problemler arasında bürokratik işlemlerin uzun sürmesi, arşiv odasının belli bir sistematığe göre hazırlanmamış olması, ulaşılan desenlerin karmaşık bir halde ve kirli olarak bulunması, desenlerin çekiminin yapılabilmesi için gerekli ortamın sağlanamaması, büyük boyutlu desenlerin fotoğraf çekiminde sıkıntı yaşanması sayılabilir.

Isparta Sümer Halı Fabrikasında yapılan araştırmalar sonucunda “Sümer Halı Üretim Desenleri Kataloğu” başlıklı tez iki bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümde Isparta İlinin Tarihçesi, Isparta Halıcılığının Tarihsel Gelişimi,

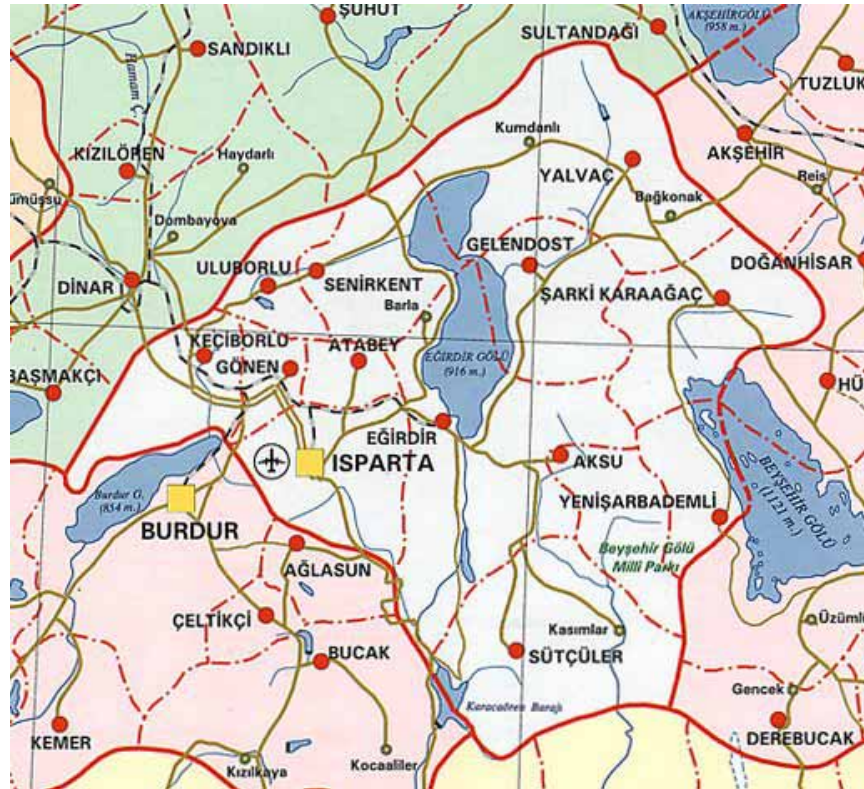
Sümerbank/Sümer Halı Fabrikası ve Fabrikanın İşleyişi ana başlığı altında Fabrikanın Kuruluş Amaçları, Yönetim Politikası, Organizasyon Yapısı, Üretim Kanalları ve Fabrikanın Diğer Faaliyetleri konuları anlatılmıştır. İkinci bölümde ise Isparta Sümer Halı Fabrikasının Kuruluşu, Fabrikanın Faaliyetleri, Isparta Sümer Halı Fabrikasında Üretilen Halı Tipleri, Isparta Sümer Halı Fabrikasının Desen Kataloğu ve Tasarımlar ana başlığı altında Isparta Sümer Halı Fabrikasında üretilen halı tipleri; Batı Anadolu Halıları ve Teknik Özellikleri, Orta Anadolu Halıları ve Teknik Özellikleri ile Diğer Halıları ve Teknik Özellikleri şeklinde üç alt başlık oluşturulmuştur. Batı Anadolu halılarına Bergama, Çanakkale, Döşemealtı, Gördes, Hereke, Isparta, Kula, Milas, Uşak, Yağcıbedir ve Yuntdağı halıları; Orta Anadolu halılarına Bünyan, Lâdik, Sivas, Taşpınar ve Yahyalı halıları dâhil edilmiştir. Diğer halılar grubunda ise İnce Anadolu, Kars, Sümerkars, Şark, Türkmen ve Uygur halıları vardır. Tasarımlar Isparta Sümer Halı Fabrikası desenlerinden yola çıkılarak yapılmış, bu desenlere renk alternatifleri getirilmiştir. Isparta Sümer Halı fabrikasında üretilen halı tipleri; fabrikada yapılan araştırma sırasında çekilen desen fotoğraflarıyla örneklendirilmiş ve fotoğrafı çekilen desenin teknik özellikleri verilmiştir.

1.BÖLÜM

ISPARTA İLİNİN TARİHÇESİ, ISPARTA HALICILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ, SÜMERBANK/SÜMER HALI FABRİKASI VE FABRİKANIN İŞLEYİŞİ

1.1. Isparta İlinin Tarihçesi

Isparta ili, Akdeniz Bölgesi'nin kuzeyinde Göller bölgesinde yer almaktadır. Isparta'nın Doğusunda; Konya, Batısında Burdur, Güneyinde Antalya, Kuzeyinde Afyon illeri bulunmaktadır. Isparta ili, 12 ilçe merkezi, 38 belde ve 173 köy yerleşmesi ile toplam 224 yerleşim yerine sahiptir. Isparta ilinin ilçeleri; Aksu, Atabey, Eğirdir, Gelendost, Gönen, Keçiborlu, Senirkent, Sütçüler, Ş.Karaağaç, Uluborlu, Yalvaç ve Yenişarbademli'dir.

Şekil-1: Isparta İli Haritası

Şehir ve civarında yapılan araştırmalarda herhangi bir kent kalıntısı olmadığı tespit edilmiştir. Ancak Isparta ve civarda yaşayan topluluklar göçebe yaşam sürdükleri için eski uygarlık kalıntılarına fazla rastlanmadığı düşünülmektedir.

Günümüze ulaşan tarihi kalıntılar; Yalvaç'ta Psidia Antiocheia Men Kutsal alanı, Limenia Adası, Sütçüler'de Adada Harabeleridir.¹

Isparta adının nereden geldiği kesin bilinmemekle birlikte bazı araştırmacılara göre bugünkü Isparta'nın yerinde ya da yakınlarında ilkçağda Baris adlı bir kentin olduğu ve Isparta adının Baris isminden geldiği düşünülmektedir. 1948'de L. Robert, bulduğu bir yazıtla Baris antik kentinin Keçiborlu-Kılıç Kasabası yakınında Fari'de olduğunu belirtmiştir. Ayrıca XIV. yüzyıl Arap kaynaklarında ise ilin bugün bulunduğu yöre, Saparta olarak anılmakta, Isparta adının bu sözcükten geldiği sanılmaktadır.²

Isparta ili tarih öncesi devirlerden beri yerleşime sahne olmuş bir yöredir. İlkçağda Psidia olarak bilinen yöreye, tarih çağlarında sırasıyla Hititlerin, Frigyalıların, İyonların, Lidyalıların, Perslerin, Makedonyalıların, Romalıların (ikiye ayrılmasından sonra Bizanslıların) hâkim oldukları bilinmektedir.³ Yöre, 1082'lerde Selçukluların egemenliğine girmiş, bu tarihlerden sonraki Haçlı Seferleri sırasında kısa dönemler hariç Türklerin egemenliğinde kalmıştır. Isparta 1390 yılından sonra Osmanlı yönetimine geçmiştir.

Isparta ili, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Konya iline bağlı bir sancak⁴ merkezi olmuştur. 1919 da Konya'dan ayrılmış ve 1922 yılında il olmuştur.⁵

8.933 km²'lik yüzölçümüne sahip olan Isparta ili, kuzey ve kuzeybatıdan Afyon ilinin Sultandağı, Çay, Şuhut, Dinar ve Dazkırı, batıdan ve güneybatıdan Burdur ilinin Merkez, Ağlasun ve Bucak, güneyden Antalya ilinin Serik ve Manavgat, doğu ve güneydoğudan ise Konya ilinin Akşehir, Doğanhisar ve Beyşehir ilçeleri ile çevrilidir. 2007 nüfus sayımına göre ilin nüfusu şehir merkezinde 184.735, il ve ilçeler genel toplam nüfusu ise 419.845'dir.

---

¹ N. Doğan Topaloğlu (Vali) , **Isparta İli Tanıtımı ve Ana Sorunları**, Nisan 1986

² Isparta Valiliği, **Isparta**, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2003, s. 59

³ Böküzade Süleyman Sami, Bugünkü dile çevirip yayımlayan: Dr. Suat Seren, **Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi**, Serenler Yayını, İstanbul 1983, s. 30

⁴ Sancak il ile ilçe arasında yer alan bir yönetim bölümüdür.

⁵ Isparta Valiliği, **a.g.e.**, s. 64

Geleneksel üretim yapısının hâkim olduğu Isparta, 1980 sonrası Türkiye'nin ve dünyanın yaşadığı hızlı dönüşüme ayak uydurmakta zorlanmış ve öz yeteneklerini bu doğrultuda dönüştürememiş, alternatif yeni ekonomik alanlara yatırım yapamamıştır. Yirminci yüzyıldaki tarım ağırlıklı ekonomik yapısı yirmi birinci yüzyılda doğrudan hizmet ağırlıklı bir yapıya dönüşmeye başlamıştır. Sanayi disiplininin doğmadığı kentte hizmet sektörü kamu destekli olarak hızla büyümüş ve bu durum Isparta'nın kamu yatırımlarına bağımlı bir kent haline gelmesine neden olmuştur.⁶

1.2. Isparta Halıcılığının Tarihsel Gelişimi

Anadolu'da Türk halı sanatının gelişimini, günümüze ulaşan örnekler ışığında 13. yy.a ait Konya'da bulunan Selçuklu halıları, 14. yy. ve 15. yy.a tarihlendirilen hayvan figürlü halılar, 15. yy.ın ikinci yarısından itibaren geometrik ve soyut bitkisel motifli ilk Osmanlı halıları, daha sonra üretilen klasik devir Osmanlı halıları, Osmanlı saray halıları ve yöresel özellik gösteren halılar ile izlemek mümkündür.⁷

Ancak, günümüze ulaşabilen örneklerin azlığı nedeniyle bir tipin önce hangi tarihte ve nerede dokunduğunu saptamak tam olarak mümkün olamamaktadır. Halılar hakkında yazılı belgeler ve envanter kayıtlarının azlığı, halıların dokundukları bölgeler ve devirler hakkında kesin hükümlere varmamızı güçleştirmektedir.⁸

19. yüzyıldan önce üretilmiş Isparta halılarına ait örnekler kaynaklarda rastlanmamaktadır. Ancak Türkmenlerin bu bölgede yaşamış olmasından dolayı, Isparta'da halıcılığın yapılmış olduğu düşünülmektedir.

---

⁶ **Isparta İlinin Ekonomik Gelişmesi**, Isparta Ticaret ve Sanayi Odası- İktisadi Araştırmalar Vakfı- Isparta Valiliği, Isparta 2010, s:40

⁷ Elvan ANMAÇ, **Geçmişten Günümüze Kula Halılarının Teknik Ve Sanatsal Özellikleri Ve Yeni Tasarımlar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1997, s.13

⁸ Belkıs Acar, **Vakıflar Genel Müdürlüğü Halı Galerisi**, Ankara, s.1-3

Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan zamanında (1156–1192) Bizans ve Selçuklu mücadelelerinin en hareketli uç noktası Isparta çevresindeki Miryokefalon Savaşı (17 Eylül 1176) ve akabinde Bizans İmparatoru II Manuel Komnenos ile II Sultan Kılıç Arslan arasındaki tarihi antlaşma ile Türklerin batıda bulunan Bizans şehirleriyle de ticaret yapma imkânı kazandıkları bilinmektedir.

Selçuklular dönemi 1224'de Sultan Alâaddin Keykubad döneminde Atabey'de "Bu medresenin inşasına Sultan Alâaddin Keykubad zamanında 621 senesi Ramazanında Allah'ın rahmetine muhtaç olan Artakuş bin Abdullah emretti." kitabesiyle yaptırılan medrese; 1237 yılında Sultan II. Gıyaseddin Keyhusrev zamanında Eğirdir'de yaptırılan han ve 1301 yılında Eğirdir'i Felekabâd'a, bu hanı da medreseye çeviren Hamidoğulları Beyi Felekuddin Dünder Bey'in bayındırlık hizmetleri, bu bölgenin sadece göçebe ve çadır kültürü ile değil, yerleşik olarak da varlığını sürdürdüğü düşünülmektedir.

Halı ve kilim imalatı yapabilen Türkmenlerin, diğer ürünler ile birlikte el dokuması halı ve kilimlerinin gerek batıdaki Bizanslılarla ve gerekse Araplarla ticaretini yaptıkları düşünülmektedir. Bu konu ile ilgili olarak 1274 yılında ölen Mağribli İbni Said'in "Kitab Bast-Ul Arz Fil-tul Vel Arz" adlı eserinde şöyle denmektedir:

"Bu bölgenin (Antalya ve havalisi) batısında Türkmen Dağları (Batı Toroslar) ve Türkmen ülkesi bulunur (Isparta ve çevresi). Türkmenler, Türk soyundan büyük bir kavim olup, Selçuklular devrinde Rum ülkesini fethetmişlerdir. Türkmen halılarını dokuyan bu Türkmenlerdir. Bu halılar bütün ülkelere satılır. Antalya'nın kuzeyinde Toğula (Tonguzlu - Denizli) Dağları vardır. Bu dağlarda kendilerine Uç denilen Türkmenler yaşar. Bu Türkmenlerin iki yüz bin çadır olduğu söylenir."

Anlaşılabacağı üzere İbni Said eserinde "Türkmen Halıları" sözü ile bunların tanınmış ve meşhur halılar olduklarını ifade etmiş ve bütün ülkelere satın alındığını da belirtmiştir.⁹

---

⁹ Rengin Oyman, **Isparta'da El Halıcılığının Tarihine Genel Bir Bakış, Isparta El Halıcılığının Günümüzdeki Durumu ve Çözüm Önerileri**, Türkiye'de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyum Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, s. 19

17. yüzyılda bölgeyi gezen Kâtip Çelebi de Baris'in (Isparta) mamur, meyvelik, bağlık ve bahçelik, boyahaneleri bulunan zengin bir belde olduğunu kaydetmiştir. 1820'lerde Anadolu'da seyahatlerde bulunan İngiliz Rahip Arundel de Eğirdir'de (Felekabad) sanatkârane işlenmiş halılara rastlandığı, hatta bu şehirde açık havada halı dokunmakta olduğunu belirtmiştir. Bu notu kitabına düşen yazar, Isparta halıları hakkında şu cümleleri yazmıştır: “Büyük haralarda yetişen yünleri sonsuz bir sabırla bükme, keskin zekâlarla boyamak, renkleri imtizaç ettirerek daha çok sabırla dokunarak, muhit insanların tabii hasletlerinin icabıdır.”¹⁰

1872 yılı Isparta'da Mutasarrıflık yapan Eyüplü Ali Rıza Efendi'nin döneminde Isparta'da ilk Kız Rüştüyesi (Kız Ortaokulu) açılmıştır. Bu durumun o yıllarda Isparta'da halıcılığın canlandırılması bakımından çok önemli olduğu, Süleyman Sami'nin Isparta Tarihi adını taşıyan kitabında anlattıklarından çıkartılmaktadır. “İnas Rüştüyesi'nin yapımı bitirildikten sonra, Kız okulu karşısındaki İrfan Efendi'nin evi satın alınarak buraya dokuma tezgâhları konulur. Manisa'dan ustalar getirilerek dokumacılık öğretimi başlatılır.”¹¹

Böcüzade Süleyman Sami Bey tarafından el yazması olarak yazılmış, ancak 1983'de Dr. Suat Seren tarafından günümüz Türkçesine çevrilip yayımlanmış Isparta Tarihi adlı yapıtında, Isparta halıcılığını şu şekilde anlatmaktadır:

“1890'lı yıllarda, Isparta il ile ilçe arası büyüklükte bir Sancak iken, Zihni Paşa, o sırada yeni başlayan halıcılığı teşvik için bir şirket kurdurdu. Kendisi de önemli miktarda hisse senedi satın aldı ve kendi harem dairesine halı tezgâhları kurdurarak ailesinden bazılarını halı dokumaya alıştırdı. Kız Rüştüyesi tekrar açılarak derslere başlandı. Bir Rum kadını öğrencilere halıcılık öğretmek üzere öğretmen olarak tayin edildi. Kadınlar arasında halıcılığa heves edenler çoğaldı.”¹²

Zihni Paşa'nın kurdurduğu şirket kısa süre içinde tüm köylere kadar yayılmıştır; ancak bu çalışma uzun ömürlü olmamıştır. Buna rağmen Dr. Bodosaki ile Etreizade Mehmet Efendi özel tezgâhlar, resim ve boyahaneler kurarak halıcılığı sürdürmeye çalışmışlardır.¹³ Etreizade, sonradan zarar ederek işi bırakmış, Bodosaki

¹⁰ Isparta Yıllığı, **Cumhuriyetimizin 60. Yılında Isparta**, Odak Ofset Matbaacılık, Ankara, 1983, s.285

¹¹ Önder Küçükerman, **Batı Anadolu'daki Türk Halıcılık Geleneği İçinde İzmir Limanı ve Isparta Halı Fabrikası**, Ankara 1990, s.133

¹² Böcüzade Süleyman Sami, **a.g.e.**, s. 267

¹³ Mustafa Koç, **Tüm Yönleriyle Isparta**, Türk Köyü Yayınları, Isparta 1983, s.168

ve kardeşleri, İzmir’de buldukları yeni alıcılar sayesinde, işi ilerleterek zengin olmuşlardır. Halıcılığın gelişmesinde, Isparta’da sürgün bulunan Hacip Usta ile İzmir’de oturan Isparta’lı Agapoğlu ve oğullarıyla ilişki kurarak, Şark Halı Kumpanyası’nın Isparta şubesi açılmış, kendisi de müdür olmuştur.¹⁴ Bu olaylar Böcüzade Süleyman Sami’nin Isparta Tarihi adlı eserinde şöyle anlatılmaktadır.

“1891 senesinde Isparta’ya mutasarrıf olarak gelen Babanzade Mustafa Zihni Paşa bu sanata biraz vukufu olduğundan bu teşebbüsümüzi himaye etti. Ben mahkeme azalığıle meşgul olduğum halde bir taraftan da bir şirket tesis ettim. Peşin birer lira, sonraları ayda on kuruş vermek üzere 500 hisselik şirketimizin müdürlüğünü deruhte ettim. Tezgâhlar açtık. Yün ipliğini elde büktürdük. Boyalar kısmen nebati ve kısmen kimyevi idi. Artık bir kısım da seccadeler yapıp İzmir’e sevk etmeğe başladık. Biraz sonra mamulâtımızı İzmir komisyoncularının delaletine hacet kalmadan doğruca Londra’ya sevk etmek istedik. Birkaç parti halımızın bedelleri geldiği halde son bir büyük partinin bedelinin Manchester Şehbenderimiz tarafından gönderilmemesi şirketin infisahını mucip oldu. Bunu gören bazı Rum vatandaşlarımız da ayrı bir şirket tesis ettilerse de o da fazla yaşamadı. Nihayet İzmir’de mukim Ispartalı Agapoğullarının da alakadar oldukları ve esas müessisleri İtalyan, Fransız ve İngiliz Levantenlerinden müteşekkil bulunan Şark Halı Kumpanyasının bir şubesi açıldı.”¹⁵

Aynı yıllarda, Isparta’ya bağlı bütün ilçelerde Şark Halı Kumpanyası’nın şubeleri açılmış, buralarda dokunan halılar İzmir’e sevk edilmiştir. Hatta şirket, dokuma yapmasını bilmeyen köylere, getirdiği ustalarla kurslar düzenleyerek, halı dokumayı öğretmiştir.¹⁶ Halı üretimine, hammadde temininden, desen hazırlanmasına ve dokuma sürecine kadar olan her aşamasında yapılan denetimlerle bir standart geliştirilmiş ve bu dönemde ilk defa “hazır desen” ve “halı kâğıdı” ülke halıcılığına girmiştir.¹⁷ 1890’lı yıllardan 1930’lara kadar bölgede Şark Halı Kumpanyasının organizasyonu ile üreticilere yün ipliği, boya ve desen verilip, yine satış kanalları kendilerine ait olarak devam eden halıcılık faaliyetinde öylesine bir rekabet söz konusu olmuştur ki; Ispartalı yatırımcıların büyük bir gayretle bu organizasyon dışına çıkarak doğrudan İngiltere’ye olan ihracatları, yine bu şirketler tarafından engellenmeye çalışılmıştır.¹⁸

---

¹⁴ Bekir Deniz, **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2000, s. 97

¹⁵ General Kazım Dirik, **Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panoraması**, Alâeddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1938, s. 81

¹⁶ Bekir Deniz, **a.g.e.**, s.97

¹⁷ Gonca Karavar, **Bergama Halılarının Tasarım Özellikleri ve Yeni Halı Tasarımları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, 2007

¹⁸ Rengin Oyman, **a.g.e.**, s. 19

1912–13 yıllarında, Isparta Mutasarrıfı Şevket Bey, dokuma işlemini Türklerin yapıp, ticareti azınlıkların yaptığı halıcılığı tamamen millileştirmeyi düşünerek, Etreli Halı Ticarethanesi'ni iflastan kurtararak yeniden canlandırılması için girişimde bulunmuş; ancak başarılı olamamıştır. Bu arada İmamzade Tahir Efendi bir ticarethane açarak, halıcılığa başlamıştır. 1916–17 yılları Isparta Mutasarrıfı Cemal Bey döneminde, Isparta'da halı ipliği yapılması hususunda girişimlerde bulunmuş ve 1924 yılında, Isparta'da Isparta İplik Fabrikası kurulmuştur.¹⁹

1924 yılında Isparta İplik Fabrikası olarak kurulan ve 1943 yılında Sümerbank'a devredilen, 1990'da Sümer Halı Organizasyonu içine alınan Sümer Halı Isparta Halı Fabrikası, 2000'li yılların başına kadar Isparta halıcılığında lokomotif görevini üstlenmiştir.

1.3. Sümerbank'ın Kuruluşu

Uzun ve yıpratıcı savaş yıllarından sonra Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından iktisadi faaliyetlerin organizasyonuna geçilmiştir. Türkiye'nin yarı sömürge halinden kurtularak siyasi özgürlüğünü devam ettirmesi ve çağdaş uygarlık seviyesine erişmesinin esas itibariyle ülkenin sanayileşmesine bağlı olduğu kabul edilmiştir. Bu düşünceyle 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresinde, milli sanayinin kurulması amacıyla aşağıda belirtilen konularda fikir birliğine varılmıştır.

-Sanayinin her alanında el işçiliği ve küçük üretim alanından çıkarak hızla fabrika devresine geçmek,

-Hammaddesi yurt içinde yetişen ve yetiştirilebilecek olan sanayinin hızla kurulması,

-Batı sermayesine karşı milli rekabetin sağlanması için sanayinin toplu ve bütün olarak kurulması,

---

¹⁹ Bekir Deniz, **a.g.e.**, s.97

-Devlet müessesesinin, “idari devlet” organı halinden yavaş yavaş “iktisadi devlet” organı haline getirilmesi ve bu suretle kişisel teşebbüslerle kurulmayan büyük kuruluşları aydınlatma ve katılma suretiyle desteklemesi,

-Milli sanayi ilkeleri içinde sanayiye kredi veren bir devlet bankasının kurulması

1923 yılında devlet tarafından işletilen fabrikalar iki grupta toplanmıştır. Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü emrinde; silah, mühimmat ve askeri vasıtalar yapan fabrikalardan başka Beykoz Deri ve Kundura, Feshane Mensucat, Bakırköy Bez Fabrikası; Maliye Bakanlığı emrinde ise; Hereke Mensucat, Adana Bez, Yıldız Çini fabrikaları vardır. 1924 yılında Ticaret Vekâleti Bünyan ve Isparta İplik Fabrikası gibi bazı sınaî kuruluşlar için iştirakte bulunmuştur.

1925 tarihinde kurulan Sanayi ve Maadin Bankası; Bakırköy Pamuklu Dokuma Fabrikası, Feshane Yünlü Dokuma Fabrikası, Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası ile Hereke İpekli ve Yünlü Fabrikalarını devralmıştır. Kayseri Bünyan Halı İpliği T.A.Ş. , Isparta İplik Fabrikası T.A.Ş. , Maraş Çeltik Fabrikası T.A.Ş. ve Tosya Çeltik Fabrikası T.A.Ş.ye ise ortak olmuştur. Banka devraldığı fabrikaları yenileme ve genişletme suretiyle geliştirmiş ve yalnız devletin değil, serbest piyasanın da ihtiyaçlarına cevap verebilmek için çalışmıştır. Bu amaçla “yerli mallar pazarları” kurulmuştur. 1932 yılında elde edilen sonuçlara göre, bankanın sermayesi fabrika iştirakleri ile birlikte 1925’de 1.313.000 Türk lirasından 1932’de 8.970.000 Türk lirasına yükselmiştir.

1930 yılında Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından düzenlenen sanayi kongresinde, hammadde, sermaye ve kredi, vergiler, Teşviki Sanayi Kanunu (1927) standart meseleleri gibi bölümler içinde bütün sanayi kollarının durumu ve alınması gereken tedbirler incelenmiştir.

1932 yılında Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası, Devlet Sanayi Ofisi ve Türkiye Sanayi Kredi Bankası olarak ikiye ayrılmıştır. Devletin işletmecilik faaliyetleri ile sanayiye kredi sağlanması işlerinin ayrılmasının yararlı olacağından hareketle ikiye ayrılması, beklenen sonuçları vermemiştir. Bu nedenle 1930 yılında Devletçilik ilkesinin uygulamaya konulmasıyla, 3 Haziran 1933 tarih ve 2262 sayılı

Sümerbank Kanunu, 11 Temmuz 1933 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²⁰ Sümerbank sırasıyla Devlet Sanayi Ofisinden devralınacak fabrikaları işletmek, sanayi kurumlarındaki devlet hisselerini yönetmek, özel kanunla kurulacaklar dışında devlet sermayesiyle oluşturulacak tüm fabrikaları kurmak ve yönetmek, ülke için faydalı olabilecek sanayi işlerine katılmak, sanayi elemanlarının yetiştirilmesi amacıyla okullar açmak ve yurt dışına öğrenciler göndermek, sanayi kuruluşlarına kredi vermek, her türlü bankacılık işlemleri yapmak ve milli sanayinin gelişimi için çareler aramakla görevlendirilmiştir.²¹

Birinci beş yıllık sanayi planının önemli bir kısmının uygulanması görevi Sümerbank'a verilmiştir. 44 milyon Türk liralık yatırımı içeren plana göre Sümerbank'a farklı sanayi kollarında tesisler kurma görevi verilmiştir. Bu tesisler; Bakırköy Bez Fabrikasının genişletilmesi, Ereğli'de 16.500 iş ve 300 tezgâhlık ince bez fabrikası, Kayseri'de 33000 iş ve 1050 tezgâhlık bez fabrikası, Nazilli'de 29600 iş ve 650 tezgâhlık basma fabrikası, Malatya Pamuklu Fabrikası, Bursa'da Merinos yünü işleyecek bir yün iplik fabrikası, Kendir Sanayi, Demir Sanayi, Selüloz ve Kâğıt sanayi, Porselen Sanayi ve Kimya Sanayidir.

Plan gereğince Sümerbank; Bakırköy Bez Fabrikası, Kayseri Bez Fabrikası, İzmit Birinci Kâğıt Fabrikası, Ereğli Bez Fabrikası, Nazilli Basma Fabrikası, Bursa Merinos Fabrikası, Karabük Demir ve Çelik Fabrikaları ve Malatya Pamuklu Sanayiye kurmuştur.²² 2 Şubat 1938'de Bursa Merinos Fabrikasının açılışını Atatürk yapmış ve Fabrika şeref defterine aşağıdaki notu yazmıştır.

---

²⁰ Sümerbank, **Halı Semineri Özel Sayısı**, Ankara 1965, s.164–173

²¹ Serkan Tuna, **Türkiye'de Devlet İşletmeleri (1930–1940)** İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2002, s.36

²² Sümerbank, **a.g.e.** Ankara 1965, s.184

2/4/1955

Bursa

Sümer Bank Merinos Fabrikası, çok kıymetli bir eser olarak millî sevinci artıracaktır. Bu eser yurdun, Hürriyetle Bölgesinin endüstri inkişafına ve büyük millî ihtiyacın giderilmesine yardım edecektir. Eserin başarılmamasından Ekonomi Bakanlığını tebrik ederim. Sümer Bank direktörlüğüne teşekkür ve Fabrikayı gördüğüm gibi yüksek bilgi, tam düzenli idarede, direktörüne başarı temenni ederim.

K. Atatürk

"Sümerbank Merinos Fabrikası, çok kıymetli bir eser olarak millî sevinci artıracaktır. Bu eser, yurdun, özellikle Bursa bölgesinin endüstri gelişimine ve büyük millî ihtiyacın giderilmesine yardım edecektir. Eserin başarılmamasından Ekonomi Bakanlığını tebrik ederim. Sümerbank direktörlüğüne teşekkür ve fabrikayı gördüğüm gibi yüksek bilgi, tam düzenli idarede, direktörüne başarı temenni ederim. K. Atatürk"²³

Kuruluşunda devraldığı 12,07 milyon TL'lik öz kaynaklarını Sümerbank 1965 yılında 933,4 milyon TL'ye çıkarmıştır. Sümerbank 1933 yılında devren sahip olduğu iştirakler ve hisseleri tablo 1'deki gibidir.

²³ Sinan Meydan, **Cumhuriyetin Dev Projesi: Nazilli Sümerbank Fabrikası**, 31 Aralık 2010, İlk Kurşun Gazetesinde yayımlanan yazısı

Tablo 1- Sümerbank 1933 yılında devren sahip olduğu iştirakler ve hisseleri

İştirakler	Hisse (Türk Lirası)
Aksaray Azmi Milli T.A.Ş	25 bin
Isparta İplik Fabrikası	100 bin
Kayseri Bünyan Fabrikası	160,8 bin
Kütahya Çini Fabrikası	25 bin
Maraş Çeltik Fabrikası	145,2 bin
Malatya Teşebbüsatı Sınaîye	133,3 bin
Trabzon Elektrik	57,2 bin
Uşak Terakki Ziraat	318,5 bin
Yalvaç Sanayi ve Ticaret	50 bin
Toplam	1.015.000

Kaynak: Sümerbank, **Halı Semineri Özel Sayısı**, Ankara 1965, s.179

1933 yılında Sümerbank'ın devraldığı fabrikalarda imalat tutarı 4 milyon Türk liradır. 1936'da 10 milyon Türk lirası, 1942'de 91 milyon Türk lirasına yükselen bu değer, 1964 yılında 1 milyar Türk lirasına yaklaşmıştır. Sümerbank işyerlerinde 1964 yılında üretilen başlıca mamullerin değer ve miktarları tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2- 1964 yılında üretilen mamullerin değer ve miktarları

Mamul	Üretim Miktarı	Değer (Türk Lirası)
Pamuk İpliği	29.860 ton	54,9 milyon
Pamuklu Dokuma	169 milyon metre	396,7 milyon
Yün İpliği	2.951 ton	18,4 milyon
Yünlü Dokuma	4.45 milyon metre	167,8 milyon
Halı	37.107 m ²	6,5 milyon
Ateş tuğlası ve harcı	25.457 ton	9,8 milyon
Çimento	203.123 ton	24,9 milyon
Kösele, Vaketa	1.351 ton	
Vidala, Suet	33.6 Mil/Dm ²	13 milyon
Kundura	1.15 milyon	21,9 milyon
Rayon, Selon, Viskon	1734 ton	22,8 milyon
Sicim	315 ton	
Kanaviçe	1,448 Mil/ Metre	10 milyon
Diğer Mamuller		223,3 milyon
Toplam		970 milyon

Kaynak: Sümerbank, **Halı Semineri Özel Sayısı**, Ankara 1965, s.181

Osmanlı İmparatorluğu döneminde devlet mamullerinin satışı için ilk açılan mağaza 1874 yılında, Hereke Fabrikası tarafından Çarşıkapıda açılmış olmasına rağmen yaklaşık iki yıl sonra kapatılmıştır. 1889'da yeniden açılan mağaza 1925 yılında Türkiye Sanayi ve Maadin Bankasına devredilmiştir.²⁴ 1933 yılında bu yerde Defterdar, Hereke, Bakırköy ve Beykoz Fabrikalarının ürünlerini satmak için “Yerli Mallar Pazarı” kurulmuştur. “Yerli Mallar Pazarı” 1934'te “Sümerbank Yerli Mallar Pazarları Müdürlüğü” adını almıştır. 1938'de 3460 sayılı kanundan sonra “Sümerbank Yerli Mallar Pazarları Müessesesi” adı verilmiştir. 1943 yılında müessesenin Ankara'da 2, İstanbul'da 8, İzmir'de 3 olmak üzere çeşitli illerdeki toplam satış mağaza sayısı 39'a yükselmiştir. 1946'da Sümerbank Yerli Mallar

²⁴ Sümerbank, **a.g.e.** Ankara 1965, s.184

Pazarları Müessesesi, Sümerbank İplik ve Dokuma Fabrikaları Müessesesi'ne devredilmiştir. Türkiye genelinde satış mağazaları açılarak büyük bir alım-satım ağı kurulmuştur. Bu mağazalar buldukları yerlerde halka doğrudan doğruya perakende satış yapmışlar ya da belirli manifaturalara mal vererek dağıtım merkezi görevini yerine getirmişlerdir.²⁵ 1934 yılında 340 bin Türk lirası olan satışları, 1942 yılında 77,5 milyon Türk lirasına yükselmiştir. Aynı yıllarda Sümerbank'ın genel satışlarının tutarı 1933 yılında 3 milyon Türk lirasından 1947'de 389 milyon Türk lirasına (23 milyon TL Selüloz mamulleri ile 49 milyon TL Demir Çelik mamulleri de dahil olmak üzere) yükselmiştir. 1964 yılında Alım ve Satım Müessesesi ülkenin her bölgesine dağılmış, 156 mağazada dokuma, Beykoz Deri ve Kundura Sanayi Müessesesinin 18 mağazasında da ayakkabı ve deri mamulleri satılmıştır. Sümerbank'ın diğer sanayi kollarında çalışan müesseseleri satışlarını kendileri yapmışlardır. 1964 yılında Alım ve Satım Müessesesi'nin satış tutarı 749 milyon Türk lirasına ve Sümerbank'ın genel olarak satış tutarı da 948,5 milyon Türk lirasına yükselmiştir.

Cumhuriyetin kuruluşundan birinci beş yıllık kalkınma planının hazırlandığı 1934–1939 yıllarına kadar Türkiye'nin sosyal ve ekonomik bünyesi büyük gelişmeler göstermiştir. 1960'lı yıllarda genel ithalatın %35'ini teşkil eden dokuma mamulleri için, ihracat imkânları açılmış; 1933'de 2,6 milyon metre olan Sümerbank pamuklu imalatı 1961'de 155 milyon metreye çıkmış; 1949'da Sümerbank'ın üçte biri kadar imalat yapan özel teşebbüs 1961'de 392 milyon metre ile Sümerbank'ın 2,5 misline yükselmiştir.

Kuruluş kanunu ile Sümerbank'a verilen görevlerden bir başkası yurt sanayisine ve kendi fabrikalarına gerekli elemanları yetiştirmektir. Sümerbank bu görevine kurulduğu yıl yurt dışına 3 öğrenci göndermekle başlamıştır. 1964 yılına kadar yurt dışına gönderilen öğrenciler 395 ve yurt içinde okutulan öğrenciler de 1340 olmak üzere toplam 1735 öğrenci okutulmuştur.

---

²⁵ Leyla Çetiner, **Türk Tekstil Sanayinde Sümerbank Nazilli Basmalarının Teknik Desen Özellikleri** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s. 12

Sümerbank fabrikalarında işçiler için okuma yazma kurslarından usta ve ustabaşı yetiştirmeye kadar çeşitli seviyelerde kurslar açılmıştır. 1944 yılında, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde idareciler için bir sosyal siyaset semineri tertiplenmiş olması da, işçilerin sosyal ve iktisadi refahına ön planda önem verildiğinin bir kanıtıdır.²⁶

1.4. Sümer Halı A.Ş., Kuruluş Amaçları, Yönetim Politikası, Organizasyon Yapısı, Üretim Kanalları ve Diğer Faaliyetler

1.4.1. Sümer Halı A.Ş.

233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname kapsamında, İktisadi devlet teşekkülü olarak faaliyette bulunmaktayken; 3291 sayılı Kanununun 13. maddesine istinaden 11.09.1987 tarih, 87/12184 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla ana kuruluş olan Sümerbank Holding A.Ş. özelleştirme kapsamına alınmıştır. Yüksek Planlama Kurulu'nun 28.10.1988 tarih, 88/13 sayılı kararıyla da; Sümerbank Holding A.Ş. bünyesinde yer alan kültür ve istihdam ağırlıklı halıcılık ve el sanatları faaliyetleri özelleştirme kapsamının dışında tutulmuştur. Böylece Türk halısının uğradığı yozlaşmayı önlemesi ve özellikle Türk halısına sahip çıkarak bu faaliyetleri devletin gözetiminde ve devletin desteği ile yürütme gayesiyle ayrı bir şirket olarak teşkilatlanması ön görülmüştür. Bu konuda Sümerbank Holding A.Ş. Yönetim Kuruluna yetki verilmiştir. Sümerbank Holding A.Ş.'nin 18.11.1988 tarih, 12/232 sayılı kararı ile kurulan Sümer Halı Sümer Halıcılık ve El Sanatları Sanayi ve Ticaret A.Ş. unvanlı şirket 01.01.1989 tarihinden itibaren faaliyete geçmiştir.

Sümer Halı'nın teşkilat modeli İran'daki bir halıcılık şirketi etüt edilerek kurulmuştur. 1997 yılında basılan Sümer Halıcılık El Sanatları Sanayi ve Ticaret A.Ş. tanıtım kitabında adı geçen model şöyle anlatılmaktadır: "İran'ın Tahran kentinde bir halı şirketi ve bu şirketin 50 civarında bölge teşkilatı mevcuttur. Bölgeler direkt üretim üniteleridir. Faaliyetlerin ağırlığı atölye tipi üretimdir. Şirket devletindir. Üretim ve pazarlama devlet desteğiyle yürütülmektedir. Ürün, şirketin kalite garantisi ile pazara sunulmaktadır." İran'ın bu modeli baz alınarak Sümer Holding'in Halıcılık ve El Sanatları ile ilgili faaliyetleri Sümer Halı A.Ş. bünyesinde

---

²⁶ Sümerbank, a.g.e., Ankara 1965, s.184-189

toplanmıştır. Bölge müdürlükleri üretim merkezleri olmuştur. Sümer Halı A.Ş. hammadde temininden ürün pazarlamasına kadar tüm sınai ve ticari aktiviteleri bünyesinde bulunduran ve kendi dalında ülkenin tek entegre kuruluşu olmuştur.

1997 yılındaki verilere göre; şirket 10 bin tezgâhta 15 bin civarında dokumacı istihdam etmiş, yaklaşık 100 bin kişiye de destek vermiştir. Faaliyetlerini genelde atölye üretimi tarzında sürdürmüştür. Atölyelerde çalışan dokumacılar M.E.B. Halk Eğitim Merkezlerince sağlanan öğretmenler nezaretinde üretim yapmış ve verimliliklerine göre ücret almıştır.

Şirket atölye faaliyetlerinin %60'ını Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde sürdürmüştür. Bunun yanı sıra M.E.B. Halk Eğitim Merkezleri ile işbirliği yaparak kadınlara sosyal yaşam ile ilgili eğitimler de vermiştir. Kırsal kesimde yaşayan kadın nüfusun ekonomik açıdan desteklenerek sosyal hayatın içine çekilmesi düşünülmüştür. Böylece kadınların milli ekonomiye üretici olarak, topluma da eğitilmiş kalifiye insan olarak katılması sağlanmıştır.

Şirketin imkânları sayesinde; el halısı kültür ögesi olarak yaşamaya devam etmiş, daha geniş istihdam imkânı doğmuş ayrıca ailelere ek bir gelir sağlanmıştır.

Şirketin el halıcılığı sektöründe sürdürdüğü faaliyetler özel sektöre rakip olma amacıyla değil, özellikle bu sektörün etkinliğinin artmasını destekleyici yönde olmuştur.²⁷

1989 yılında faaliyete geçen Sümer Halı fabrika; Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın 01.06.2009 tarih, 448 sayılı Başkanlık Makamı Olur'u ile 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun'un ilgili hükümleri çerçevesinde, Sümer Halıcılık ve El Sanatları Sanayi ve Ticaret A.Ş.(Sümer Halı)'nın çıkarılacak devir bilançosu üzerinden, tüm hak ve yükümlülükleri ile Sümer Holdingle birleştirilerek 28.07.2009 tarihi itibarıyla tüzel kişiliği sona erdirilmiştir.²⁸

---

²⁷ Leyla Çetiner, **a.g.e.** Ankara 2007, s. 12

²⁸ Isparta Sümer Halı Fabrika Müdür Yardımcısı Ogün DURSUN'dan 17.08.2010 tarihinde yapılan görüşmede alınan bilgilere göre.

1.4.2. Sümer Halı A.Ş.nin Kuruluş Amaçları

Sümer Halı A.Ş.nin kuruluş amaçları hammadde, boya, araç- gereç; desen, eğitim ve işletme alanları olmak üzere dört alan altında açıklanmıştır.

Hammadde, boya, araç-gereç ile ilgili amaçlar;

Kaliteli yapak kullanılması ve yapak üretimi için de hayvancılığın teşvik edilmesi ile kaliteli iplik üretilmesi, kaliteli halı üretiminde uygulanması gereken kimyasal boya çalışmalarına paralel olarak, yöresel halı üretiminde de otantik değerlerin yaşatılması için bilimsel yöntemlerle doğal boya üretiminde teknik ziraatın yapılabilmesi için doğal boya çiftliklerinin kurulması, kaliteli malzeme kullanımının yaygınlaştırılması, tezgâh tasarımı ile araç ve gereçlerin geliştirilmesidir.

Desen ile ilgili amaçlar;

Desen, renk, motif zenginliğinin korunması, doğru desen üretilmesi ve kullanılmasının yaygınlaştırılması, geleneksel özelliklerin korunması ile Türk el halıcılığının dünyadaki eski ününü, prestijini yakalamasının sağlanması; Türk halısı kimliğini taşıyabilecek yeni desen karakterli, yeni yapılı, üretim ve satış şansı yüksek kaliteli ürünlerin geliştirilmesi ve üretilmesi; Türk motiflerinin araştırılarak isimlendirilmesi, halıya yönelik olanların belirlenerek “Türk Halı Motifleri Antolojisi”nin oluşturulmasıdır.

Eğitim ile ilgili amaçlar;

El halıcılığında dokuma sonrası apre işlemlerinin geliştirilmesi, kaliteli el halı üretimi için eğitime ağırlık verilmesi; el halıcılığı ile ilgili ulusal ve uluslararası panel, sempozyum, sergi, fuar vb. etkinlikleri yapılarak Türk halısının tanıtımının gerçekleştirilmesi; Türk halılarının tanıtımı için El Halı Müzesi ve Kütüphanesi açılmasının sağlanması; Türk halıları ile ilgili yayın faaliyetlerine ağırlık verilmesi; halıcılıkla ilgilenen kuruluşlara eğitim, hammadde, tezgâh- malzeme- araç- gereç desen, kalite kontrol ve pazarlama desteğinin verilmesidir.

İşletme ile ilgili amaçlar;

Tip atölye projesi hazırlanması ve örnek atölyeler kurulması ile el halıcılığında atölye tipi üretimin teşvik edilerek yaygınlaştırılması; el halıcılığı ile ilgilenen birimlerin; ciddi bir organizasyon ile kârlı, verimli ve etkin bir yapıya kavuşturulmasının sağlanması; yap- işlet- devret modeli ile sermayenin tabana yayılması ve çalışanların iş sahibi olmasının sağlanması; el halıcılığının problemlerinin tespiti ve çözüm yollarının araştırılması gibi amaçlardır.²⁹

1.4.3. Sümer Halı A.Ş.nin Yönetim Politikası

Şirket, kanun, tüzük, yönetmelik ve ilgili mevzuat çerçevesinde; kârlılık ve verimlilik ilkeleri doğrultusunda, üretim kalitesinin seviyesini yükseltecek bir çalışma sistemi oluşturmak için çalışanları motive ederek şirket içinde ve şirket dışında Sümer Halı'yı en iyi şekilde temsil edecek bir kurum kimliği anlayışına kavuşturmaya yönelik akılcı, dinamik, ilkeli ve şeffaf bir yönetim politikası izlemeye çalışmıştır. Şirketin her kademesinde öncelikle kaliteye önem verilmiş; kalitesiz hiçbir girdinin şirkete girmesine izin verilmemiştir. Hammadde, ürün ve müşteri hizmetleri, kullanılan malzeme ve araç-gereç; istihdam edilen personel olmak üzere toplam kalite yönetimi anlayışı hâkim kılınmıştır.

Dokumacı, işçi ve personel olmak üzere tüm çalışanların menfaatleri objektif esaslar doğrultusunda korunmuştur. Dokumacılara şirket imkânları ölçüsünde sosyal ve ekonomik yönden hâk ettikleri değer verilmiştir. Personel ücretleri; performanslar, bütçedeki hedefler ve kaliteli üretimle paralel oluşturulmuştur. İşe uygun personel temin edilmesi esas alınmıştır. Kaliteyi arttırmaya yönelik en etkin araç olan eğitime önem verilmiştir. Tüm personele eşit olarak kendini yetiştirme, geliştirme ve yükselme fırsatı tanınmıştır. Takım çalışması ve ekip anlayışına önem verilmiştir. Hiyerarşi kademelerinin az sayıda olmasına özen gösterilmiş, organizasyon şeması; yüksekliği az, tabana doğru genişleyen bir görünüm arz etmiştir. Az sayıda amir, yeterli ve yetenekli uzman niteliğinde personel çalıştırmak, prensipleri olmuştur.

---

²⁹ Sümer Halı, **Sümer Halıcılık El Sanatları Sanayi ve Ticaret A.Ş. Tanıtım Kitabı**, Ankara 1997, s.3

Günlük rutin çalışmaların yanı sıra yeni arayışlar, tasarım ve buluşlara yönelik projeler geliştirilmiştir. Gelişme ve yenilenmeye verilen önemin sonucu olarak, eğitim ile şirketin iştegal konusunu ilgilendiren yayın ve literatürün takibine özen gösterilmiştir. Halıcılıkla ilgili konularda sürekli yayınlar; bilimsel çalışmalarla ilgili dokümanlar ve araştırmalar derlenerek arşiv oluşturulmuştur.

Yatırımlara önem verilerek üretim merkezlerini ve dolayısıyla istihdamı arttırmaya yönelik projelere ağırlık verilmiştir.³⁰

1.4.4. Organizasyon Yapısı

Şirket merkezi Ankara'da olup karar organı yedi kişiden oluşan Yönetim kurulu'dur. Yürütme organı ise Genel Müdürlük, iki Genel Müdür Yardımcılığı ve bunlara bağlı dokuz birim müdürlüğü ile iki fabrika müdürlüğünden meydana gelmiştir. Birim müdürlüklerinden ikisi "Ürün Araştırma Geliştirme Müdürlüğü" ile "Kalite Kontrol Komisyonu Başkanlığı" fonksiyonları gereği Isparta Fabrikasında faaliyetlerini sürdürmüştür. Üretim faaliyetleri Isparta ve Diyarbakır Fabrikalarına bağlı 19 bölge müdürlüğü bünyesindeki 350 civarında halı dokuma atölyesi, 10.000 civarında halı tezgâhında 15.000 dokumacı ve 400 öğretmen ile sürdürülmüştür.

Satış faaliyetleri Ankara ve Isparta'da yerleşik 2 mağaza, fabrikaların satış üniteleri ve ülke geneline yayılmış bayilerle yürütülmüştür.

Şirketin mevzuatla belirlenmiş görevleri ve rutin işleri müdür, müdür yardımcıları ile bunlara bağlı uzmanlar tarafından yürütülmüştür. Uzmanlar fonksiyonel yetkili ve proje bazında işten sorumlu olup fabrikaları-bölgeleri devamlı analiz edebilecek (aylık, haftalık, günlük) nitelikte olmuşlardır. Genel müdür yardımcıları ise günlük işlerin yanında şirketin ileriye dönük genel politikalarının tayin ve takibi ile strateji geliştirme çalışmalarına ağırlık vermiştir.

---

³⁰ Sümer Halı, a.g.e. Ankara 1997, s.6

Genel müdürlük bünyesindeki ilgili birimler arasında etkin koordinasyonun sağlanması, önem taşıyan konuların birlikte ele alınarak sağlıklı kararlara ulaşılabilmesi için çeşitli kurullar oluşturulmuştur. Bunlar;

- Yürütme Kurulu,
- Finansman Kurulu,
- Üretim İzleme ve Tasarruf Kurulu,
- Ürün Araştırma Geliştirme ve Seçme Kurulu,
- Halı Performans İnceleme ve Değerlendirme Kurulu,
- Pazarlama, Halkla İlişkiler ve Reklâm Kurulu,
- İşgücü, Planlama, Atama ve Eğitim Kurulu,
- Disiplin Kuruludur.

Bu kurullar yıl içinde belli aralıklarla toplanarak şirketin geleceği ile ilgili kararlar alarak uygulamaya konulmasını temin etmekle yükümlü olmuşlardır.

Ayrıca şirketin çalışma yöntemleri; ilgili kanun, kararname ve diğer mevzuat ile ana statü çerçevesinde hazırlanan yönetmeliklerle belirlenerek uygulamaya konulmuştur. Şirket tarafından uygulanan yönetmelikler:

- Şirket Merkezi Çalışma Esasları Yönetmeliği,
- Halıcılık Fabrikaları Çalışma Esasları Yönetmeliği,
- Halıcılık Bölge Müdürlükleri Çalışma Esasları Yönetmeliği,
- Satış Mağazaları Çalışma Esasları Yönetmeliği,
- Halı ve El Sanatları Ürünleri Üretim ve Satın Alma Yönetmeliği,
- Kalite Kontrol Esasları Yönetmeliği,
- Cezai Müeyyide Yönetmeliğidir.

Bu yönetmeliklerin dışında kalan diğer konular için Sümer Holding A.Ş.nin yönetmelikleri geçerli olmuş ve uygulamalar bu doğrultuda yürütülmüştür.³¹

---

³¹ Sümer Halı, a.g.e. Ankara, 1997, s.3-10

1.4.5. Üretim Kanalları

Sümerbank'ta üretim atölye üretim, münferit üretim, bindüğüm amil üretimi ve m² amil üretimi olmak üzere dört farklı yöntemle gerçekleştirilmiştir.

Atölye üretimi, Sümer Halı veya tüzel kişilerin imkânlarıyla ve öğretmen nezaretinde dokumacıların toplu halde atölyede yaptığı üretimdir. Fabrikanın üretim kanalları içerisinde en yüksek paya sahip olan atölyecilik faaliyeti sayesinde, el halı dokumacılığının özendirilerek boş vakitlerin değerlendirilmesinden öte bir işletme disiplini içerisinde dokumacının devamlılığı ile kontrolünün daha etkili yapılması sağlanarak kaliteli ve yüksek verim alınması amaçlanmıştır.

Münferit üretim, halı dokuma tekniğini bilen, fabrika veya bölge ile üretim sözleşmesini m² veya bindüğüm üzerinden yapan, iplik ve deseni Sümer Halı tarafından verilen, tezgâh ve malzeme desteği de verilebilen, evlerinde bu işi yürüten şahıslara yaptırılan üretimdir. Bu üretim türü Sümer Halı sürveyanlarınca devamlı kontrol altında tutulmuştur.

Bindüğüm amil üretimi, fabrika veya bölge müdürlüğü ile halı üretimi yapan özel kişi, özel firmalar, dokumacı kooperatifleri gibi mahalli ve resmi kuruluşlar arasında bindüğüm işçilik ücreti üzerinden yapılan üretimdir. Bu tür üretimde iplik, desen, gerektiğinde tezgâh ve diğer malzemeler Sümerbank tarafından verilmiştir. Halının kalite sorumluluğu amile aittir.

m² amil üretimi fabrika veya bölge ile halı üretimi yapan özel şahıs, özel firmalar, dokumacı kooperatifleri gibi mahalli ve resmi kuruluşlar arasında m² alım fiyatları üzerinden yapılan üretimdir. Üretimde iplik, desen, gerektiğinde tezgâh ve diğer malzemeler Sümerbank tarafından verilmiştir. Halının kalite sorumluluğu amile aittir.

1997 yılı itibariyle üretim faaliyetleri, Isparta ve Diyarbakır fabrikalarına bağlı 19 Bölge Müdürlüğü bünyesindeki ortalama 350 civarında halı dokuma atölyesi 10.000 civarında halı tezgâhında 15.000 dokumacı ve 400 öğretmen ile sürdürülmüş ayrıca münferit dokumacılar, amiller, kooperatifler kanalıyla yaklaşık

100.000 kişiye geçim imkânı sağlamıştır. Faal dokumacı ve tezgâh sayıları mevsime göre sürekli değişiklik göstermiştir.³²

1.4.6. Diğer Faaliyetler

1.4.6.1. Eğitim Politikası

Şirket işgücü kaynaklarının ekonomi ve teknolojinin gereksinimlerine göre sektöre adaptasyonunu sağlamak amacı ile eğitim faaliyetlerine ağırlık verilmiştir. Genel müdürlük tarafından organize edilen hizmet içi eğitim faaliyetlerinde, çeşitli eğitim kurum ve kuruluşları ile yapılan işbirliğinin yanı sıra, personele eğiticilik görevi verilerek onların bilgilerinden yararlanılmıştır. Ayrıca işçilere ve dokumacılara uygulamalı işbaşı eğitimleri de sürekli verilmiştir.

1.4.6.2. Bilgisayarlaşma Projesi

Şirket birimlerinin tasarım, üretim, kalite kontrol, satış, muhasebe, planlama ve insan kaynakları gibi tüm fonksiyonlarının daha hızlı, doğru ve organize bir şekilde yürütülmesi amacıyla bilgisayar destekli bir yapıya kavuşturulması ile haberleşmede bilgisayar ortamından ve internetten yararlanılması sağlanmıştır.

Şirket el halı üretim, kalite kontrol, satış ve stok işlemlerini takip edebilmesi amacıyla yazılım firmaları ile yapılan görüşmelerde yazılımın yüksek maliyeti, istenen sürede tamamlanamaması, yazılım sonrası firmaya bağımlı kalınması gibi olumsuz durumların yaşanabileceği tespit etmiştir. Bu nedenle şirket menfaatleri dikkate alınarak şirket bünyesinde oluşturulan yazılım ekibi ve dışarıdan sağlanan profesyonel bir yazılımcı desteği ile yazılımların şirket bünyesinde geliştirilmesi amaçlanmıştır. Projenin önceliği olan el halı üretim, kalite kontrol, satış ve stok işlerinin yazılımları tamamlanarak 1995 yılında bilgisayarlara yüklenmiş ve kullanılmaya başlanmıştır.

---

³² Sümer Halı, a.g.e. 1997, Ankara, s.22,23

1.4.6.3. Ürün Araştırma Geliştirme Faaliyetleri

Halının kullanım durumuna göre mekân ile estetik bir uyum içinde olması gerekmektedir. Estetik ve ticari tasarım olmadan, hiçbir ürün önceden belirlenen hedeflere ulaşamayacağı düşünülmüştür. Beklenen hedeflere ulaşmak ise neyi, kim için ve nasıl üretilir? sorularına cevap verebilecek iyi bir tasarımın ortaya konmasıyla gerçekleşmektedir. Bu nedenle Ürün Araştırma Geliştirme biriminin fonksiyonları bu anlamda önem kazanmıştır. Müdürlük; ürünü, üreticiyi ve üretim yapısını, tarihsel gelişimleri içerisinde günümüze kadar taşıyan kültür, sanat, bilim, gelişim ve çağdaşlık kavramlarını bilen, eğitim ve meslekleri uygun elemanlar ile ürün tasarımını günün koşullarına uyum sağlayacak biçimde yapmaya çalışmıştır.

Ürün Araştırma Geliştirme Müdürlüğü bu bağlamda camiler, müzeler, saraylar, tarihi mekânlar ile yurtiçi ve yurtdışı fuarlarda Sümerhalı ürünlerinin kültürel yapısı, fiziksel ve estetik unsurları üzerinde devamlı araştırmalar yaparak el dokuması halı ve kilimlerin otantik özellikleri hakkında devamlı bilgi birikimi elde etmiştir. Böylece Ürün Araştırma Geliştirme Müdürlüğü, müşteri talepleri göz önüne alınarak hazırlanan tasarımlar ile ilgili önerilerini Ürün Araştırma Geliştirme ve Seçme Kurulunun onayına sunabilmiştir. Kurulda kabul gören yeni tasarımlar numune üretimine alınıp çıkan ürünler tekrar değerlendirilmiş, son düzeltmelerde yapıldıktan sonra seri üretime geçilmiştir.

Satılabilirlik açısından, değişik tüketici gruplarının tercihleri doğrultusunda pazarın istediği yeni tip ve desenlerin üretime alınması, yıkama ve apre işlemlerinin geliştirilmesi konuları, belirli aralıklarla toplanan Ürün Araştırma Geliştirme ve Seçme Kurulunca görüşülerek karara bağlanmıştır. ÜR-AR-GE toplantılarına gerektiğinde geniş satış hacmine sahip müşteriler davet edilerek görüş ve önerileri alınmıştır.

Ürün Araştırma Geliştirme Müdürlüğü, ürünlerin tasarımlarından başka, hammadde ve yıkama apre teknik çalışmaları gibi alanlarla ilgili de araştırmalar yapmıştır.³³

---

³³ Sümer Halı, a.g.e. Ankara 1997, s.9-23

2.BÖLÜM

SÜMER HALI ISPARTA FABRİKASI'NİN KURULUŞU, FABRİKANIN FAALİYETLERİ, ISPARTA SÜMER HALI FABRİKASINDA ÜRETİLEN HALI TİPLERİ, ISPARTA SÜMER HALI FABRİKASININ DESEN KATALOĞU VE TASARIMLAR

2.1. Isparta Sümer Halı Fabrikasının Kuruluş Tarihi ve Fabrikanın Faaliyetleri

Fotoğraf 1- Isparta Sümer Halı Fabrikası

2.1.1. Isparta Sümer Halı Fabrikasının Kuruluşu

İşletmenin kuruluşu 1924 yılında Isparta İplik Fabrikası T.A.Ş.'nin kurulması ve 1928 yılında hizmete girmesi ile başlamıştır. Bölgenin iplik ihtiyacını karşılamak üzere yöre iş adamları ile Ticaret Bakanlığınca ortak kurulan fabrikanın Ticaret Bakanlığı hissesi, daha sonra Sanayi ve Maadin Bankasına devredilmiştir. 1932

yılında Sanayi ve Maadin Bankasının Devlet Sanayi Ofisi ve Sanayi Kredi Bankası olarak ikiye ayrılmasından sonra fabrika Sanayi Kredi Bankası tarafından işletilmeye başlanmıştır. İşletme sermayenin yetersizliğinden ve hammaddenin zamanında ve uygun fiyatlarla bulunamamasından dolayı, istenilen düzeyde üretim yapamayan fabrika feshedilerek 1943 yılında Sümerbank tarafından satın alınmıştır. “Isparta Yün İpliği ve Halı Dokuma Müessesesi” adı ile Sümerbank topluluğuna 14. işletme olarak katılmıştır.³⁴

01.06.1943’de “Isparta Yün İpliği ve Halı Dokuma Müessesesi” adı ile Sümerbank topluluğuna katılan Fabrika, 01.01.1951’de Defterdar ve Bünyan Fabrikaları Müessesesine daha sonra da 01.06.1955 tarihinde Sümerbank Yünlü Sanayi Müessesesine bağlanmıştır. 01.07.1965 yılında ise “Sümerbank Halıcılık Müessesesi” haline getirilmiştir.³⁵

İkinci 5 yıllık kalkınma dönemi 1970 programında “Fabrikanın şehir dışına nakli ve tevsii projesi” hazırlanarak 1972 yılında bugün bulunduğu alana nakledilmiştir.

Tablo 3- İşletmenin bulunduğu alan ölçüleri

İşletmenin Bölümleri	m² alanı
Kapalı Alan	20.998
Esas İşletme	5.657
Halı Yıkama Kırkım Kurutma	1.982
Yardımcı İşletme Binası	2.189
Ambarlar	4.969
Sosyal Tesisler	6.201
Çamlık ve Elmalık	36.898
Diğer Sahalar	63.666
Toplam Alan	142.560

Kaynak: Sümer Halı tarafından 2007’de hazırlanan valilik sunusundan alınan bilgilere göre

³⁴ Sümer Halı tarafından 2007’de hazırlanan valilik sunusundan alınan bilgilere göre

³⁵ **Sümerbank Halıcılık Müessesesi 1984 Yılı Raporu**, T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Ankara 1984, s.1

Yüksek Planlama Kurulu'nun 28.10.1988 tarih ve 88/13 sayılı Sümer Holding A.Ş. bünyesinde yer alan halıcılık faaliyetlerinin bağımsız hale getirilip devletin gözetiminde ve devletin desteği ile yürütülmesi amacıyla bir şirket olarak teşkilatlanması için Sümer Holding A.Ş. Yönetim Kuruluna yetki verilmiş ve Sümer Holding A.Ş.'nin 18.11.1988 tarih, 12/232 sayılı kararı ile "Sümerbank" Sümer Halıcılık ve El Sanatları Sanayi ve Ticaret A.Ş. unvanlı bir şirket olarak kurulmuş ve 01.01.1989 tarihinden itibaren faaliyetlerini sürdürmüştür.

Devletin kültür, eğitim ve istihdam politikasına sağladığı büyük ölçüdeki katkılar ve özellikle "Milli Güvenlik ve Kamu Yararı" gözetilerek, Özelleştirme Yüksek Kurulunun 18.09.1997 tarih, 97/43 sayılı kararı ile özelleştirme kapsamından çıkarılan ve 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 3. maddesine göre Bakanlar Kurulunun 25.02.1998 tarihli ve 98/10720 sayılı kararı ile Kamu İktisadi Devlet Teşekkülü olarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlanmıştır.³⁶ Faaliyetlerinin etkili ve verimli bir hale getirilmesi için çalışılan İktisadi Devlet kuruluşları 17 / 06 / 1982 tarih ve 2680 sayılı Kanun Hükmünde Kararname yeniden düzenlenmiştir. Kararnamenin amacı bu kurumları özerk bir biçimde, karma ekonominin kurallarına uygun olarak yönetilmelerini, ekonomik verimlilik ve karlılık ilkeleri doğrultusunda yürütmelerini, bu kuruluşların amaçlarına ulaşabilmelerini sağlayacak denetlemeleri düzenlemeye çalışmak olmuştur.

Daha sonra 08.10.2007 tarih, 2007/58 sayılı Özelleştirme Yüksek Kurulu ile yeniden özelleştirme programına alınmış ve Ana Sözleşmesi 30.11.2007 tarih, 6948 sayılı Ticaret Sicil Gazetesinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

2.1.2. İşletmenin Faaliyetleri

Isparta Sümer Halı Fabrikası Türk el halısının kalitesini yükseltmek ve ihracat şansını artırmak gayesi ile standartlara uygun el halısı ipliği üretmek üzere kurulmuştur. Kaliteli halı üretilmesi için kaliteli ipliğe ihtiyaç duyulduğundan Isparta Halı Fabrikasında kaliteli el halısı ipliği üretilmiştir. Bu iplikler Sümer Halı ve kurumlaşmış özel sektör müesseseleri tarafından kullanılmıştır. Sümer Halı

---

³⁶ Sümer Halı Genel Müdürlüğü, **2007 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara Mayıs 2008, s.4

tarafından desen, model, renk olarak halının otantik özelliklerine sadık kalınmaya çalışılarak dokunan el halıları, bu fabrikanın apre tesislerinde yıkama-kırkım ve gerdirme işlemlerine tabi tutulup kalite standartlarına göre sınıflandırılarak yurtiçi ve yurtdışı satış kanallarına sunulmuştur. Isparta Sümer Halı Fabrikasında ilmelik, atkılık, çözümlük olarak yün ipliği üretimi, çözümlük ve atkılık olarak halıda kullanılan çok katlı pamuk ipliği, el halısı üretimi için gerekli desen tasarımı çizimi, halı apre (Yıkama-Kırkım Tamir) işlemleri, ürün AR-GE ve desen, kalite kontrol işlemleri ile pazarlama işlemleri yapılmıştır.

Yün ipliği üretimi; fabrika 960 ton/yıl iplik üretim kapasitesine sahip olup fabrikada TSE standartlarında % 100 yeni yünden çözümlük, ilmelik ve atkılık yün ipliği üretimi yapılmıştır. Fabrikada yurdun farklı yörelerinden temin edilen yapaklar ve yünler; ayırma-yıkama, boyama, harmanlama, iplik eğirme, dokuma hazırlık işlemlerinden geçirilerek halı ipliğine dönüştürülmüştür.

Çözümlük ve atkılık olarak halıda kullanılan pamuk ipliği katlama büküm işlemleri; elde edilen iplikler dokuma hazırlık ünitesinde çile veya bobin haline getirilip imalat ve satışa verilmektedir. İhzar dairesindeki katlı pamuk ipliği kapasitesi 2 vardiya esasına göre 350-400 ton/yıl dır.

El halısı üretimi; Isparta Sümer Halı Fabrikasına bağlı bölge teşkilatları, fabrikayla anlaşmalı halı imalatçıları ve kooperatifler vasıtasıyla halı üretim faaliyetleri sürdürülmüştür. Atölye tipi üretim esas olduğundan, bu yöndeki çalışma ve üretim faaliyetleri aktif ve en etkin biçimde kesintisiz olarak sürdürülmüş, aynı zamanda yöre halkına iş istihdamı sağlanmıştır.

Halı apre (yıkama-kırkım) işlemleri; üretilen halılar halı yıkama ünitesinde normal veya kimyevi (Ağartıcı-kimyevi maddelerle yapılan işlem) yıkama işlemine tabi tutulmuştur. Yıkanan halılar yazın açık havada, kışın kurutma odasında kurutulmuş, kuruduktan sonra kırkım işlemi yapıp mamul hale getirilmiştir. Fason üretimin de yapıldığı halı apre ünitesinde yılda 80.000 m² civarında halının apre işlemi yapılmıştır.

Fotoğraf 2- Halı yıkama işlemi

Fotoğraf 3- Halı yıkama işlemi

Fotoğraf 4- Halı kırkım işlemi

Ürün AR-GE ve desen bölümünde; halının karakteristik özelliklerini koruyarak tasarım, dokuma teknikleri, motif, renk, boya, desen araştırmaları yapılmış ve böylece halının otantik özellikleri bozulmadan tüketicilerin zevk ve beğenilerine uygun bir şekilde yorum yapılmaya çalışılmıştır. Desen ihtiyaçlarının karşılanması için eski ve yeni desenlerin korunduğu düzenli bir arşivleme sistemi fabrika bünyesinde kurulmuş olup yaklaşık 4000 adet desen muhafaza edilmiştir. Desen arşiv bölümünde her tip ürünün standardınında tesbiti yapılmıştır.

İşletmedeki Kalite Kontrol Faaliyetleri; apre işlemi tamamlanmış halıların, fabrika bünyesindeki “Kalite Kontrol Komisyonu” tarafından incelenip hata puanlamasının yapılarak kalite standartlarına göre sınıflandırıldığı birimdir. Komisyonda halılar; normal, süper, özel, hatalı 1, hatalı 2, hatalı 3 kategorileri olmak üzere 6 grupta değerlendirilmiştir. Fiyatlandırma bu sınıflandırmaya göre yapılmıştır.

Ayrıca daha önce uygulanan TSE'nin TS 626 ve TS 43 maddeleri Gümrük Birliği Antlaşmasıyla zorunlu olmaktan çıkarılmıştır. Ancak Sümer Halı Fabrikası bu maddeleri uygulamaya devam etmiş ve yeniden zorunlu hale getirilmesi için uğraşmıştır.

Pazarlama Faaliyetleri; ürünlerin pazarlanması Ankara Kızılay ve Gölbaşı mağazaları, Isparta Fabrikası Mağazası ve teşhir salonu, üretim merkezlerinde açılan mağazalar ve bayilik sistemi ile devam etmiştir.³⁷

---

³⁷ 2006 Yılında Hazırlanan Sümer Halı Isparta Halı Fabrikası Tanıtım sunusu

2.2. Isparta Sümer Halı Fabrikasında Üretilen Halı Tipleri ve Teknik Özellikleri

Isparta Sümer Halı Fabrikasında yapılan araştırma sırasında yirmi beş farklı halı tipine ulaşılabilmektedir. Bunlar; Başmakçı, Bergama, Bünyan, Çanakkale, Demirci, Döşemealtı, Gördes, Hereke, Isparta, İnce Anadolu, Kars, Kula, Lâdik, Milas, Sivas, Sümerkars, Şark, Taşkale, Taşpınar, Türkmen, Uşak, Uygur, Yağcıbedir, Yahyalı ve Yuntdağı halılarından oluşmaktadır. Ancak yapılan arşiv çalışmasında Başmakçı, Demirci, Taşkale, Şark ve Uygur halılarının yalnızca kalite bilgisi bulunabilmektedir. İncelenen örneklerden Hereke ve Isparta halılarının kendi içinde de farklı dokuma özellikleri bulunan türleri tespit edilmiştir. Yapılan arşiv çalışması sonucunda çalışmanın daha rahat incelenebilmesi için tespit edilen halılar Batı Anadolu Yöresi Halıları, Orta Anadolu Yöresi Halıları ve Diğer Halı Çeşitleri olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.

2.2.1. Batı Anadolu Halıları ve Teknik Özellikleri

Batı Anadolu halılarına Bergama, Çanakkale, Döşemealtı, Gördes, Hereke, Isparta, Kula, Milas, Uşak, Yağcıbedir ve Yuntdağı halıları dâhil edilmiştir. Bunlardan Hereke halısı ve Isparta halılarının kendi içinde farklı dokuma türleri vardır. Hereke halısı; Sivas desenli, Kabartma, Üç Atkılı ve ipek olmak üzere dört türe ayrılmıştır. Sivas desenli ve Kabartma türlerinin teknik özellikleri Hereke ile aynıdır. Isparta Halısının İnce Isparta (Hasgül) ve İnce Isparta (Hasgül) Kabartma olmak üzere iki farklı türü vardır.

Batı Anadolu halıları incelendiğinde dm^2 deki düğüm sayısı 672 ile 1500 arasında olduğu görülmüştür. Bu genellemeye uymayan halılar; dm^2 de 10000 düğüm ile İpek Hereke, dm^2 de 3600 düğüm ile Sivas desenli, Kabartma ve Üç Atkılı Hereke halılarından oluşmaktadır. Isparta halısı dışında geriye kalan tüm Batı Anadolu halılarının düğüm türü Türk düğümüdür. Isparta halısının düğüm türü ise Sine (tek) düğümdür. Halıların hav yükseklikleri genellikle 5–10 mm arasında olmakla birlikte, Hereke grubu 2 ile 4,5 mm arasında ve Isparta halısı 10–14 mm arasındadır. Batı Anadolu yöresi halılarının ilme ipliği Hereke İpek halısı dışında yün ipliğidir ve ilme iplik

numarası genellikle 2/1 Nm ile 3,5/3 Nm arasındadır.³⁸ Hereke İpek halısının hammaddesi ipektir. Halıların ilme iplik bükümleri 90 Tur/mt ile 140 Tur/mt arasındadır. İncelenen halıların çoğunda çözgü iplik numarası 4/3 Nm, kalın atkı iplik numarası ve ince atkı iplik numarası ise 4/2 Nm'dir.³⁹ Hereke, Hereke 3 atkılı, Isparta, İnce Isparta (Hasgül) ve İnce Isparta Kabartma halılarında çözgü ipliği, kalın atkı ipliği ve ince atkı ipliği olarak pamuk ipliği, Hereke İpek halısında ise ipek kullanılmıştır. Hereke ve Hereke 3 atkılı halılarının çözgü iplik numarası 20/12 Denye, Hereke İpek halısının 30/68 Denye, Isparta halısının 6/9 Ne ve İnce Isparta halısının 20/18 Ne'dir. Kalın atkı iplik numaraları Hereke halısının 20/12 Ne, Hereke 3 atkılı 20/9 Ne, Hereke ipek 30/24 Denye, Isparta 6/8 Ne, İnce Isparta ve İnce Isparta kabartmanın 6/14 Ne'dir. İnce atkı iplik numaraları ise Hereke halısının 20/6 Ne, Hereke 3 atkılı 20/5 ve 20/4 Ne, Hereke ipek 30/12 Denye, Isparta 6/8 Ne, İnce Isparta ve İnce Isparta kabartmanın 12/6 Ne'dir.

İncelenen Batı Anadolu halılarında çözgü ipliği sarfiyatı 0,600 ile 0,900 kg/m² arasındadır. Üç atkılı Hereke halısı dışında kalın atkı ipliği sarfiyatı 0,150-0,800 kg/m² arasında, ince atkı ipliği sarfiyatı 0,150 ile 0,450 kg/m² arasında, ilme ipliği sarfiyatı ise 2,600 ile 4,500 kg/m² arasındadır.

Üç atkılı Hereke halısı iplik sarfiyatları ise 1. Atkı 0,300 kg/m², 2. Atkı 0,200kg/m², 3. Atkı 0,150 kg/m² ve ilme ipliği sarfiyatı 4500 kg/m²'dir.

---

³⁸ Nm: Bir kg.a kaç kez 1000 m. iplik veya bir gr.a kaç metre iplik düştüğünün tanımıdır. Genellikle yün iplikler için kullanılır. Ne: Bir libreye (Libre: 453,6 gr) kaç kez 840 yarda (Yard: 914 mm) iplik düştüğünün ifadesidir. Genellikle pamuk iplikler için kullanılır. Denye: 9000 m. ipliğin kaç gr. Geldiğinin ifadesidir. Genellikle filament iplikler için kullanılır.

³⁹ T.C Türk Patent Enstitüsü Coğrafi İşaret Tescil Belgesinin uyulmasını istediği ve Sümer Halı'nın üretiminde kullandığı bu teknik bilgilerde yer alan kalın atkı ipliği ve ince atkı ipliği, alt atkı ve üst atkıyı belirtmek için kullanılmıştır.

Tablo 4- Isparta Sümer Halı Fabrikası Batı Anadolu Halıları Kaynak Alınarak Üretilen Halıların Teknik Özellikleri

Yöresi	Kalite Düğüm/dm²	dm²deki Toplam Düğüm Sayısı	Düğüm Türü	Hav Yüksekliği (mm)
Bergama	32x40	1,280	Türk	7-10
Çanakkale	24x28	672	Türk	8-10
Döşemealtı	24x30	720	Türk	7-8
Gördes	30x35	1,050	Türk	5-7
Hereke, Sivas Desenli/Kabartma Hereke	60x60	3,600	Türk	3,5-4,5
Hereke (3 Atkılı)	60x60	3,600	Türk	3,5-4,5
Hereke (İpek)	100x100	10,000	Türk	2-2,5
Isparta	26x33	858	Sine (Tek)	10-14
Isparta (İnce Isparta Hasgül/Kabartma)	38x38	1,444	Türk	5-7
Kula	30x50	1,500	Türk	7-10
Milas	26x40	1,040	Türk	7-8
Uşak	30x35	1,050	Türk	8-10
Yağcıbedir	30x35	1,050	Türk	5-7
Yuntdağı	28x30	840	Türk	8-10

Kaynak: Sümer Halı Fabrikalarının da kullandığı T.C Türk Patent Enstitüsü Coğrafi İşaret Tescil Belgesi

Tablo 5- Isparta Sümer Halı Fabrikası Batı Anadolu Halıları Kaynak Alınarak Üretilen Halılarda Kullanılan İpliklerin Özellikleri

Yöresi	Çözü İplik No	Atkı İplik No		İlme İplik No	İlme İplik Bükümü (Tur/mt)	Hammaddeleri
		Kalın	İnce			
Bergama	4/3 Nm	4/2 Nm	4/2 Nm	2/1 Nm	90	Yün İpliği
Çanakkale	4/3 Nm	4/2 Nm	4/2 Nm	3,5/3 Nm	1-140- 180 2-50	Yün İpliği
Döşemealtı	4/3 Nm	4/2 Nm	4/2 Nm	2,5/2 Nm	110	Yün İpliği
Gördes	4/3 Nm	4/2 Nm	4/2 Nm	2,5/2 Nm	140	Yün İpliği
Hereke, Sivas Desenli/Kabartma Hereke	20/12 Ne	20/12 Ne	20/6 Ne	3,5/1 Nm	140	Pamuk İpliği
Hereke (3 Atkılı)	20/12 Ne	20/9 Ne	20/5 20/4 Ne	3,5/1 Nm	140	Pamuk İpliği
Hereke (İpek)	30/68 Denye	30/24 Denye	30/12 Denye	30/50 Denye	130	İpek İplik
Isparta	6/9 Ne	6/8 Ne	6/8 Ne	2,5/2 Nm	110	Pamuk İpliği
Isparta (İnce Isparta Hasgül/Kabartma)	20/18 Ne	6/14 Ne	12/6 Ne	3,5/2 Nm	140	Pamuk İpliği
Kula	4/3 Nm	4/2 Nm	3/5 Nm	3,5/2 Nm	140	Yün İpliği
Milas	4/3 Nm	4/2 Nm	4/2 Nm	2,5/2 Nm	110	Yün İpliği

Uşak	4/3 Nm	4/2 Nm	4/2 Nm	3,5/2 Nm	140	Yün İpliği
Yağcibedir	4/3 Nm	4/2 Nm	4/2 Nm	3,5/2 Nm	140	Yün İpliği
Yuntdağı	4/3 Nm	4/2 Nm	4/2 Nm	2,5/2 Nm	1-110- 150 2-50	Yün İpliği

Kaynak: Sümer Halı Fabrikalarının da kullandığı T.C Türk Patent Enstitüsü Coğrafi İşaret Tescil Belgesi

Tablo 6- Isparta Sümer Halı Fabrikası Batı Anadolu Halıları Kaynak Alınarak Üretilen Halılarda İplik Sarfiyatı

Yöre	Çözümlü İpliği Sarfiyatı (kg/m²)	Atkı İpliği Sarfiyatı (kg/m²)	İlme İpliği Sarfiyatı (kg/m²)
Bergama	0,900	<i>Kalın Atkı:</i> 0,350 <i>İnce Atkı:</i> 0,400	2,950
Çanakkale	0,750	<i>Kalın Atkı:</i> 0,200 <i>İnce Atkı:</i> 0,300	3,000
Döşemealtı	0,600	<i>Kalın Atkı:</i> 0,230 <i>İnce Atkı:</i> 0,165	2,600
Gördes	0,720	<i>Kalın Atkı:</i> 0,200 <i>İnce Atkı:</i> 0,250	2,900
Hereke	0,900	<i>Kalın Atkı:</i> 0,350 <i>İnce Atkı:</i> 0,300	4,500
Sivas Desenli ve Kabartma Hereke	0,875	<i>Kalın Atkı:</i> 0,350 <i>İnce Atkı:</i> 0,300	4,500
Hereke (3 Atkılı)	0,875	<i>1. Atkı:</i> 0,300 <i>2. Atkı:</i> 0,200 <i>3. Atkı:</i> 0,150	4,500
Hereke (İpek)	0,800	<i>Kalın Atkı:</i> 0,150 <i>İnce Atkı:</i> 0,150	4,100
Isparta	0,750	<i>Kalın Atkı:</i> 0,450 <i>İnce Atkı:</i> 0,450	3,000

Isparta (<i>İnce Isparta Hasgül/Kabartma</i>)	0,800	<i>Kalın Atkı: 0,800</i> <i>İnce Atkı: 0,350</i>	3,500
Kula	0,900	<i>Kalın Atkı: 0,350</i> <i>İnce Atkı: 0,200</i>	3,950
Milas	0,800	<i>Kalın Atkı: 0,350</i> <i>İnce Atkı: 0,400</i>	3,950
Uşak	0,750	<i>Kalın Atkı: 0,200</i> <i>İnce Atkı: 0,250</i>	3,300
Yağcıbedir	0,720	<i>Kalın Atkı: 0,200</i> <i>İnce Atkı: 0,250</i>	2,900
Yuntdağı	0,800	<i>Kalın Atkı: 0,250</i> <i>İnce Atkı: 0,300</i>	3,400

Kaynak: *Sümer Halı Fabrikalarının da kullandığı T.C Türk Patent Enstitüsü Coğrafi İşaret Tescil Belgesi*

2.2.2. Orta Anadolu Halıları ve Teknik Özellikleri

Orta Anadolu halılarına Bünyan, Lâdik, Sivas, Taşpınar ve Yahyalı halıları dâhil edilmiştir. Orta Anadolu halıları incelendiğinde dm²deki düğüm sayısı 1,050 ile 2500 arasında olduğu görülmüştür. Lâdik halısı dışında geriye kalan tüm Orta Anadolu halılarının düğüm türü Türk düğümüdür. Lâdik halısının düğüm türü ise Sine (tek) düğümdür. Halıların hav yükseklikleri genellikle 5–7 mm'dir. Orta Anadolu halılarının ilme ipliği yün ipliğidir ve ilme iplik numarası genellikle 2/1 ile 3,5/2 Nm arasındadır. Halıların ilme iplik bükümleri 90 Tur/mt ile 140 Tur/mt arasındadır.

İncelenen Orta Anadolu yöresine ait halıların teknik özelliklerini incelerken pamuk ipliği ile üretilen ve yün ipliği ile üretilen diye gruplamak mümkündür. Pamuk ipliği ile üretilen Orta Anadolu halıları Bünyan, Lâdik ve Sivas halısıdır. Bünyan, Lâdik ve Sivas halılarının çözgü iplik numarası 20/14 ile 20/21 Ne arasında, kalın iplik numaraları Bünyan halısının 6/5 Ne, Lâdik halısının 6/14 Ne ve Sivas halısının 20/14 Ne'dir. Bünyan halısının ince atkı numarası 6/4 Ne, Lâdik 12/6 Ne ve Sivas halısının 20/6 Ne'dir. Yün ipliği ile üretilen Orta Anadolu halıları ise Taşpınar

ve Yahyalı halılarıdır. Bu halıların çözgü iplik numarası 4/3 Nm, kalın atkı iplik numarası ve ince atkı iplik numarası ise 4/2 Nm'dir.

Orta Anadolu halılarının malzeme sarfiyatını çözgü ipliği sarfiyatı, kalın atkı ipliği sarfiyatı, ince atkı ipliği ve ilme ipliği sarfiyatı şeklinde incelemek mümkündür. İncelenen tüm Orta Anadolu yöresine ait halılarda çözgü ipliği sarfiyatı 0,720-0,850 kg/m² arasında, kalın atkı ipliği sarfiyatı 0,200-0,750 kg/m² arasında, ince atkı ipliği sarfiyatı 0,200-0,450 kg/m² arasında, ilme ipliği sarfiyatı ise 2,900-4,400 kg/m² arasında olmuştur.

Tablo 7- Isparta Sümer Halı Fabrikası Orta Anadolu Halıları Kaynak Alınarak Üretilen Halıların Teknik Özellikleri

Yöresi	Kalite Dügüm/dm²	dm²deki Toplam Dügüm Sayısı	Dügüm Türü	Hav Yüksekliği (mm)
Bünyan	36x42	1,512	Türk	5-6
Lâdik	40x50	2,000	Sine (Tek)	5-7
Sivas	50x50	2,500	Türk	4,5-5
Taşpınar	30x35	1,050	Türk	5-7
Yahyalı	30x35	1,050	Türk	5-7

Kaynak: Sümer Halı Fabrikalarının da kullandığı T.C Türk Patent Enstitüsü Coğrafi İşaret Tescil Belgesi

Tablo 8- Isparta Sümer Halı Fabrikası Orta Anadolu Halıları Kaynak Alınarak Üretilen Halılarda Kullanılan İpliklerin Özellikleri

Yöresi	Çözüğü İplik No	Atkı İplik No		İlme İplik No	İlme İplik Bükümü (Tur/mt)	Hammaddeleri
		Kalın	İnce			
Bünyan	20/21 Ne	6/5 Ne	6/4 Ne	2/1 Nm	90	Pamuk İpliği
Lâdik	20/16 Ne	6/14 Ne	12/6 Ne	2/1 Nm	90	Pamuk İpliği
Sivas	20/14 Ne	20/14 Ne	20/6 Ne	3,5/1 Nm	140	Pamuk İpliği
Taşpınar	4/3 Nm	4/2 Nm	4/2 Nm	3,5/2 Nm	140	Yün İpliği
Yahyalı	4/3 Nm	4/2 Nm	4/2 Nm	3,5/2 Nm	140	Yün İpliği

Kaynak: Sümer Halı Fabrikalarının da kullandığı T.C Türk Patent Enstitüsü Coğrafi İşaret Tescil Belgesi

Tablo 9- Isparta Sümer Halı Fabrikası Orta Anadolu Halıları Kaynak Alınarak Üretilen Halılarda İplik Sarfıyatı

Yöre	Çözüğü İpliği Sarfıyatı (kg/m ²)	Atkı İpliği Sarfıyatı (kg/m ²)		İlme İpliği Sarfıyatı (kg/m ²)
		Kalın	İnce	
Bünyan	0,800	0,500	0,400	3,450
Lâdik	0,750	0,750	0,450	4,400
Sivas	0,845	0,350	0,200	3,250
Taşpınar	0,720	0,200	0,250	2,900
Yahyalı	0,720	0,200	0,250	2,900

Kaynak: Sümer Halı Fabrikalarının da kullandığı T.C Türk Patent Enstitüsü Coğrafi İşaret Tescil Belgesi

2.2.3. Diğer Halılar ve Teknik Özellikleri

Diğer halılar grubunda İnce Anadolu, Kars, Sümerkars, Şark, Türkmen ve Uygur halıları vardır. Ancak yapılan arşiv çalışmasında Şark ve Uygur halısının yalnızca kalite bilgilerine ulaşılabilmektedir. Şark halısının düğüm sıklığı dm^2 'de 22x22, Uygur halısının düğüm sıklığı dm^2 'de ise 28x30'dur.

Şark ve Uygur halısı dışındaki diğer halılar incelendiğinde dm^2 'deki düğüm sayısı 616 ile 1,600 arasındadır. Bu halılarının düğüm türü Türk düğümüdür. Kars, Sümerkars ve Türkmen halılarının hav yükseklikleri 5–14 mm arasındadır. İnce Anadolu halısının hav yüksekliği belirtilmemiştir. Kars, Sümerkars ve Türkmen halılarının ilme ipliği yün ipliğidir ve ilme iplik numarası 2,5/1 ile 3,5/4 Nm arasındadır. İnce Anadolu halısının ilme ipliği ise pamuk ipliğidir ve ilme iplik numarası 2,5/1 Ne'dir. Halıların ilme iplik bükümleri 110 Tur/mt ile 140 Tur/mt arasındadır. Ancak İnce Anadolu halısının ilme iplik bükümü verilmemiştir.

Kars, Sümerkars ve Türkmen Sivas halılarının çözgü iplik numarası 4/3 ile 4/4 Nm, kalın atkı iplik numaraları 4/2 ile 4/4 Nm'dir. Kars ve Türkmen halılarının ince atkı ipliği numarası ise 4/2 Nm'dir. Sümerkars halısının ince atkı ipliği numarası belirtilmemiştir. İnce Anadolu halısının çözgü iplik numarası 20/21 Ne, kalın iplik numarası 6/5 Ne ve ince atkı ipliği numarası ise 12/6 Ne'dir.

İnce Anadolu, Şark ve Uygur halılarının malzeme sarfiyatı bilinmemektedir. Kars, Sümerkars ve Türkmen halılarının çözgü ipliği sarfiyatı 0,700-0,810 kg/m^2 arasında, İnce Anadolu ve Türkmen halılarının kalın atkı ipliği sarfiyatı sırasıyla 0,200-0,340 kg/m^2 arasındadır. Sümerkars halısının ise atkı sarfiyatı Kalın atkı sarfiyatı ve ince atkı sarfiyatı şeklinde değil yalnız atkı sarfiyatı şeklinde verilmiş ve 0,600 kg/m^2 'dir.

Tablo 10- Isparta Sümer Halı Fabrikasında Üretilen İnce Anadolu, Kars, Sümerkars, Şark, Türkmen ve Uygur Halıların Teknik Özellikleri

Yöresi	Kalite Düğüm/dm ²	dm ² deki Toplam Düğüm Sayısı	Düğüm Türü	Hav Yüksekliği
İnce Anadolu	40x40	1,600	Türk	-
Kars	30x35	1,050	Türk	5-7
Sümerkars	22x28	616	Türk	10-14
Şark	22x22	-	-	-
Türkmen	24x28	672	Türk	12-13
Uygur	28x30	-	-	-

Kaynak: Sümer Halı Fabrikalarının da kullandığı T.C Türk Patent Enstitüsü Coğrafi İşaret Tescil Belgesi

Tablo 11- Isparta Sümer Halı Fabrikasında Üretilen İnce Anadolu, Kars, Sümerkars, Şark, Türkmen ve Uygur Halılarında Kullanılan İpliklerin Özellikleri

Yöresi	Çözü İplik No	Atkı İplik No		İlme İplik No	İlme İplik Bükümü (Tur/mt)	Hammaddeleri
		Kalın	İnce			
İnce Anadolu	20/21	6/5	12/6	2,5/1	-	Pamuk İpliği
	Ne	Ne	Ne	Nm		
Kars	4/3	4/2	4/2	3,5/2	140	Yün İpliği
	Nm	Nm	Nm	Nm		
Sümerkars	4/3	4/4	-	2,5/2	110	Yün İpliği
	Nm	Nm		Nm		
Şark	-	-	-	-	-	-
Türkmen	4/4	4/4	4/2	3,5/4	140	Yün İpliği
	Nm	Nm	Nm	Nm		
Uygur	-	-	-	-	-	-

Kaynak: Sümer Halı Fabrikalarının da kullandığı T.C Türk Patent Enstitüsü Coğrafi İşaret Tescil Belgesi

Tablo 12- Isparta Sümer Halı Fabrikasında Üretilen İnce Anadolu, Kars, Sümerkars, Şark, Türkmen ve Uygur Halılarında İplik Sarfiyatı

Yöre	Çözü İpliği Sarfiyatı (kg/m ²)	Atkı İpliği Sarfiyatı (kg/m ²)		İlme İpliği Sarfiyatı (kg/m ²)
		Kalın	İnce	
İnce Anadolu	-	-	-	-
Kars	0,720	0,200	0,250	2,900
Sümerkars	0,700	0,600		3,150
Şark	-	-	-	-
Türkmen	0,810	0,340	0,275	4,650
Uygur	-	-	-	-

Kaynak: Sümer Halı Fabrikalarının da kullandığı T.C Türk Patent Enstitüsü Coğrafi İşaret Tescil Belgesi

2.3. Isparta Sümer Halı Fabrikasının Desen Kataloğu

2.3.1. Batı Anadolu Halıları

Batı Anadolu halılarına Bergama, Çanakkale, Döşemealtı, Gördes, Hereke, Isparta, Kula, Milas, Uşak, Yağcıbedir ve Yuntdağı halıları dâhil edilmiştir. Yapılan arşiv araştırmasında toplam 159 tane Batı Anadolu halısı fotoğraflanmıştır. Sümer Halı'nın Batı Anadolu halılarında en çok Hereke grubunda desene ulaşılabilmektedir. Ulaşılabilen en az sayıdaki desenler ise Çanakkale, Döşemealtı ve Yuntdağı'dır.

Fotoğraf 5- Bergama Halısı Deseni

<i>Yöre</i>	Bergama	<i>Düğüm/dm²</i>	32x40
<i>Desen Adı</i>	-	<i>Tel</i>	-
<i>Desen Numarası</i>	8024/5	<i>Sıra</i>	-
<i>Desen Boyut (cm)</i>	-	<i>Renk Sayısı</i>	-

Fotoğraf 6- Bergama Halısı Deseni

<i>Yöre</i>	Bergama	<i>Düğüm/dm²</i>	32x40
<i>Desen Adı</i>	-	<i>Tel</i>	640
<i>Desen Numarası</i>	8009/24	<i>Sıra</i>	1200
<i>Desen Boyut (cm)</i>	200x300	<i>Renk Sayısı</i>	-

Fotoğraf 7- Çanakkale Halısı Deseni

<i>Yöre</i>	Çanakkale	<i>Düğüm/dm²</i>	24x28
<i>Desen Adı</i>	Ayvacık	<i>Tel</i>	287
<i>Desen Numarası</i>	9	<i>Sıra</i>	583
<i>Desen Boyut (cm)</i>	120x180	<i>Renk Sayısı</i>	-

Fotoğraf 8- Döşemealtı Halısı Deseni

<i>Yöre</i>	Döşemealtı	<i>Düğüm/dm²</i>	24x30
<i>Desen Adı</i>	-	<i>Tel</i>	240
<i>Desen Numarası</i>	0402	<i>Sıra</i>	450
<i>Desen Boyut (cm)</i>	100x150	<i>Renk Sayısı</i>	-

Fotoğraf 9- Gördes Halısı Deseni

<i>Yöre</i>	Gördes	<i>Düğüm/dm²</i>	60x60
<i>Desen Adı</i>	-	<i>Tel</i>	-
<i>Desen Numarası</i>	1024	<i>Sıra</i>	-
<i>Desen Boyut (cm)</i>	82x120	<i>Renk Sayısı</i>	-

Fotoğraf 10- Hereke Halısı Deseni

<i>Yöre</i>	Hereke	<i>Düğüm/dm²</i>	60x60
<i>Desen Adı</i>	Lalezar	<i>Tel</i>	720
<i>Desen Numarası</i>	1042	<i>Sıra</i>	1260
<i>Desen Boyut (cm)</i>	120x210	<i>Renk Sayısı</i>	12

Fotoğraf 11- Hereke Halısı Deseni

<i>Yöre</i>	Hereke	<i>Düğüm/dm²</i>	60x60
<i>Desen Adı</i>	Yedi Dağın Çiçeği	<i>Tel</i>	720
<i>Desen Numarası</i>	1002/12	<i>Sıra</i>	1260
<i>Desen Boyut (cm)</i>	120x210	<i>Renk Sayısı</i>	13

Fotoğraf 12- Hereke Halısı Deseni

<i>Yöre</i>	Hereke	<i>Düğüm/dm²</i>	100x100
<i>Desen Adı</i>	Lalegül	<i>Tel</i>	-
<i>Desen Numarası</i>	12/12	<i>Sıra</i>	-
<i>Desen Boyut (cm)</i>	200x200	<i>Renk Sayısı</i>	-

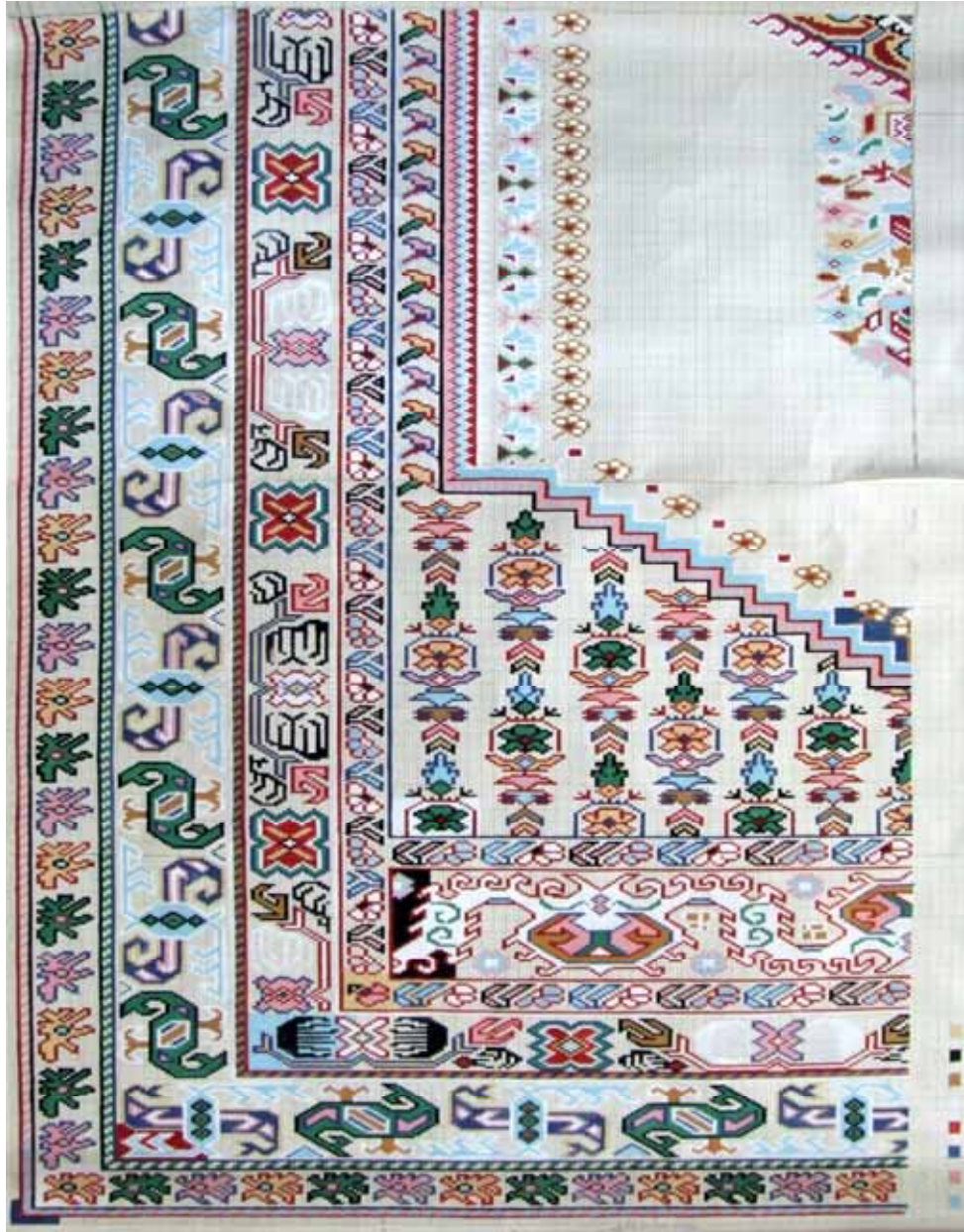
Fotoğraf 13- Isparta Halısı Deseni

<i>Yöre</i>	Isparta	<i>Düğüm/dm²</i>	26x33
<i>Desen Adı</i>	Kandahar	<i>Tel</i>	520
<i>Desen Numarası</i>	4127/12	<i>Sıra</i>	990
<i>Desen Boyut (cm)</i>	200x300	<i>Renk Sayısı</i>	10

Fotoğraf 14- Isparta Halısı Deseni

Yöre	Isparta	Düğüm/dm²	38x38
Desen Adı	Köşegöbek	Tel	756
Desen Numarası	104/24	Sıra	1176
Desen Boyut (cm)	100x300	Renk Sayısı	9

Fotoğraf 15- Kula Halısı Deseni

<i>Yöre</i>	Kula	<i>Düğüm/dm²</i>	30x50
<i>Desen Adı</i>	-	<i>Tel</i>	435
<i>Desen Numarası</i>	2001/42	<i>Sıra</i>	980
<i>Desen Boyut (cm)</i>	145x196	<i>Renk Sayısı</i>	8

Fotoğraf 16- Milas Halısı Deseni

<i>Yöre</i>	Milas	<i>Düğüm/dm²</i>	26x40
<i>Desen Adı</i>	-	<i>Tel</i>	260
<i>Desen Numarası</i>	0121	<i>Sıra</i>	600
<i>Desen Boyut (cm)</i>	100x150	<i>Renk Sayısı</i>	9

Fotoğraf 17- Uşak Halısı Deseni

Yöre	Uşak	Düğüm/dm²	26x33
Desen Adı	Fantazi	Tel	-
Desen Numarası	16	Sıra	-
Desen Boyut (cm)	200x300	Renk Sayısı	12

Fotoğraf 18- Yağcıbedir Halısı Deseni

Yöre	Yağcıbedir	Düğüm/dm²	30x35
Desen Adı	Çarklı	Tel	-
Desen Numarası	21	Sıra	-
Desen Boyut (cm)	110x180	Renk Sayısı	5

Fotoğraf 19- Yuntdağı Halısı Deseni

<i>Yöre</i>	Yuntdağı	<i>Düğüm/dm²</i>	28x30
<i>Desen Adı</i>	-	<i>Tel</i>	420
<i>Desen Numarası</i>	5	<i>Sıra</i>	675
<i>Desen Boyut (cm)</i>	150x220	<i>Renk Sayısı</i>	9

2.3.2. Orta Anadolu Halıları

Orta Anadolu halılarına Bünyan, Lâdik, Sivas, Taşpınar ve Yahyalı halıları dâhil edilmiştir. Yapılan arşiv çalışmasında Orta Anadolu Halılarına ait toplam 7 desene ulaşılabilmektedir. Bünyan ve Taşpınar halılarının desen örneklerine rastlanmamıştır.

Fotoğraf 20- Lâdik Halısı Deseni

<i>Yöre</i>	Lâdik	<i>Düğüm/dm²</i>	40x50
<i>Desen Adı</i>	-	<i>Tel</i>	-
<i>Desen Numarası</i>	0101	<i>Sıra</i>	-
<i>Desen Boyut (cm)</i>	120x180	<i>Renk Sayısı</i>	-

Fotoğraf 21- Sivas Halısı Deseni

<i>Yöre</i>	Sivas	<i>Düğüm/dm²</i>	50x50
<i>Desen Adı</i>	-	<i>Tel</i>	720
<i>Desen Numarası</i>	3009/12	<i>Sıra</i>	1080
<i>Desen Boyut (cm)</i>	144x210	<i>Renk Sayısı</i>	-

Fotoğraf 22- Yahyalı Halısı Deseni

<i>Yöre</i>	Yahyalı	<i>Düğüm/dm²</i>	32x40
<i>Desen Adı</i>	-	<i>Tel</i>	380
<i>Desen Numarası</i>	8032/21	<i>Sıra</i>	846
<i>Desen Boyut (cm)</i>	129x210	<i>Renk Sayısı</i>	-

2.3.3. Diğer Halılar

Diğer halılar grubunda İnce Anadolu, Kars, Sümerkars, Şark, Türkmen ve Uygur halıları vardır. Fabrikada yapılan arşiv araştırmasında; toplam 14 tane diğer halılar başlığı altında toplanan halıların deseni tespit edilmiştir. Bunlardan Kars, Sümerkars, Şark ve Uygur halılarının desenlerine ulaşılammıştır.

Fotoğraf 23- İnce Anadolu Halısı Deseni

<i>Yöre</i>	İnce Anadolu	<i>Düğüm/dm²</i>	40x40
<i>Desen Adı</i>	-	<i>Tel</i>	774
<i>Desen Numarası</i>	115	<i>Sıra</i>	1118
<i>Desen Boyut (cm)</i>	192x280	<i>Renk Sayısı</i>	-

Fotoğraf 24- Türkmen Halısı Deseni

<i>Yöre</i>	Türkmen	<i>Düğüm/dm²</i>	40x40
<i>Desen Adı</i>	-	<i>Tel</i>	-
<i>Desen Numarası</i>	3045	<i>Sıra</i>	-
<i>Desen Boyut (cm)</i>	120x186	<i>Renk Sayısı</i>	-

2.4. Sümer Halı Fabrikası Tasarımlarının Renk Varyasyonları

Isparta Sümer Halı Fabrikasının desen kodları 1002/12 ve 1009 olan iki farklı Hereke halısının tasarımı alınarak bu iki tasarıma farklı renk alternatifleri getirilmeye çalışılmıştır. Tasarımı kullanılan Hereke halılarının desen adları Yedi Dağın Çiçeği ve Sultan Ahmet'dir. Desen kodu 1002/12 olan halı deseninde on bir renk, 1009 numaralı desende ise sekiz renk kullanılmıştır.

Desen 1a

<i>Yöre</i>	Hereke	<i>Düğüm/dm²</i>	60x60
<i>Desen Adı</i>	Yedi Dağın Çiçeği	<i>Tel</i>	720
<i>Desen Numarası</i>	1002/12	<i>Sıra</i>	1080
<i>Desen Boyut (cm)</i>	120x180	<i>Renk Sayısı</i>	11

Desen 1ab

<i>Yöre</i>	Hereke	<i>Düğüm/dm²</i>	60x60
<i>Desen Adı</i>	Yedi Dağın Çiçeği	<i>Tel</i>	720
<i>Desen Numarası</i>	1002/12	<i>Sıra</i>	1080
<i>Desen Boyut (cm)</i>	120x180	<i>Renk Sayısı</i>	11

Desen 1abc

<i>Yöre</i>	Hereke	<i>Düğüm/dm²</i>	60x60
<i>Desen Adı</i>	Yedi Dağın Çiçeği	<i>Tel</i>	720
<i>Desen Numarası</i>	1002/12	<i>Sıra</i>	1080
<i>Desen Boyut (cm)</i>	120x180	<i>Renk Sayısı</i>	11

Desen 2a

<i>Yöre</i>	Hereke	<i>Düğüm/dm²</i>	60x60
<i>Desen Adı</i>	Sultan Ahmet	<i>Tel</i>	660
<i>Desen Numarası</i>	1009	<i>Sıra</i>	1032
<i>Desen Boyut (cm)</i>	110x172	<i>Renk Sayısı</i>	8

Desen 2ab

<i>Yöre</i>	Hereke	<i>Düğüm/dm²</i>	60x60
<i>Desen Adı</i>	Sultan Ahmet	<i>Tel</i>	660
<i>Desen Numarası</i>	1009	<i>Sıra</i>	1032
<i>Desen Boyut (cm)</i>	110x172	<i>Renk Sayısı</i>	8

SONUÇ

Başlangıcından itibaren ülke genelinde, daha çok halkın kendi ihtiyaçlarına yönelik ve bireysel gayretlerle sürdürülen halı dokumacılığı, 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Batı Anadolu'da, İngilizlerin halı ürettirmeye başlamasıyla birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Halı üretimine, hammadde temininden, desen hazırlanmasına ve dokuma sürecine kadar olan her aşamasında yapılan denetimlerle bir standart geliştirilmiştir. 1900'lü yılların başında İzmir'de Şark Halı Kumpanyası'nın kurulmasıyla birlikte, daha sistemli ve organize bir şekilde sürdürülen halı dokumacılığı, sipariş üretim doğrultusunda bir yöne kaymıştır. Bunun sonucunda yöresel halılarda, ticari olarak üretilen halılarda kullanılan renkler ve motiflerden izler görülmeye başlamış, böylece yöresel halıcılıkta çeşitlilik başlamıştır. Ancak bu çeşitlilik, halılarda, göz ardı edilemeyecek şekilde yöresel özellikler bakımından bir değişim ve bozulma sürecini de birlikte getirmiştir.

1916–17 yılları Isparta Mutasarrıfı Cemal Bey döneminde, Isparta'da halı ipliği yapılması hususunda girişimlerde bulunmuş ve 1924 yılında, bölgedeki halı üreticilerinin iplik ihtiyaçlarını karşılamak ve el halıcılığını teşvik etmek amacıyla Isparta İplik Fabrikası kurulmuştur. Bu fabrika, Isparta halıcılığında lokomotif görevini yüklenmiştir. Isparta İplik Fabrikası olarak kurulan bu fabrika, 1943 yılında Sümerbank'a devredilmiştir. 1989'da ise, Sümer Halı Organizasyonu içine alınan Isparta Sümer Halı Fabrikası; Türkiye'nin alanında en büyük kuruluşlarından bir tanesidir. Halı için hammadde olarak bütün altyapısını temin eden (yapak tefrik, yapak yıkama, boyahane, iplik büküm) ve tüm Türkiye'de organize olmuş olan Sümer Halı fabrikası; bölgelerde halılarını dokutup tekrar fabrikada yıkama ve apre işlemleri yapıldıktan sonra, pazara nihai mamulü sunabilen bir yapıya sahip olmuştur. Ayrıca Sümer Halı Fabrikası; Türk el halıcılığının uğradığı dejenerasyonun önlenmesi, Türk el halısının korunması, geliştirilmesi, yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması için çalışan, ülke ekonomisine ve devletin kültür, eğitim ve istihdam politikasına katkıda bulunmaya çalışan bir kurum olmuştur.

1989 yılında faaliyete geçen Sümer Halı fabrika; Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın 01.06.2009 tarih, 448 sayılı Başkanlık Makamı Olur'u ile 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun'un ilgili hükümleri çerçevesinde, Sümer Halıcılık ve El Sanatları Sanayi ve Ticaret A.Ş.(Sümer Halı)'nın çıkarılacak devir bilançosu üzerinden, tüm hak ve yükümlülükleri ile Sümer Holdingle birleştirilerek 28.07.2009 tarihi itibarıyla tüzel kişiliği sona erdirilmiştir.

Isparta Sümer Halı Fabrikasında yapılan arşiv araştırmasında, 26 halı desen tipine rastlanmış ve toplam 180 tane halı deseni fotoğraflanmıştır. Isparta Sümer Halı Fabrikasında üretilen halı tipleri; Batı Anadolu Halıları ve Teknik Özellikleri, Orta Anadolu Halıları ve Teknik Özellikleri ile Diğer Halıları ve Teknik Özellikleri şeklinde üç alt başlık oluşturulmuştur. Batı Anadolu halılarına Bergama, Çanakkale, Döşemealtı, Gördes, Hereke, Isparta, Kula, Milas, Uşak, Yağcıbedir ve Yuntdağı halıları; Orta Anadolu halılarına Bünyan, Lâdik, Sivas, Taşpınar ve Yahyalı halıları dâhil edilmiştir. Diğer halılar grubunda ise İnce Anadolu, Kars, Sümerkars, Şark, Türkmen ve Uygur halıları vardır. Yapılan araştırmada en çok Hereke halı grubunun desenlerine, ardından Isparta grubu halı desenlerine rastlanmıştır. Ancak Taşpınar, Kars, Sümerkars, Şark ve Uygur adı verilen desenlere ulaşamamıştır. Isparta halı grubu ve Lâdik halısı Sine (Tek) düğüm ile bunların dışında kalan halılar ise Türk düğümüyle dokunmuştur. İncelenen halıların on dördü tamamen yün iplikle, dokuzu yün ilme, pamuk çözgü ve atkı ile bir yöre halısı ise tamamen ipek iplikle üretilmiştir. Şark ve Uygur halılarının teknik özelliklerine ulaşamamıştır.

Sümer Halı Fabrikasının yöresel halı sınıflandırmasında birbirine giren yöre desenleri ve motifleriyle karşılaşılmıştır. Sümer Halı, halıların desen ve kalitelerinde yenilikler yaparak yeni koleksiyonlar oluşturmuştur. Bu koleksiyonlarda halılara Tavus Kuşu, Asmalı Lale, Bahçesaray gibi verdiği isimler vermiş, ayrıca; halılarda Davras, Halikarnas, Harput, Halay gibi yeni gruplandırmalar yapmıştır. Yöresel motiflerin kullanıldığı bu halılardaki desenlerin; halıcılığa yeni tasarımlar kazandırmak yerine yöresel halılardaki yozlaşmayı gösterir nitelikte olduğu söylenebilir.

Bir zamanlar günlük yaşantının vazgeçilmez ürünlerinden biri olan el halıları, eskisi kadar yaşantımızda yer almamaktadır. Elimizde kalan örneklerin de bir gün yok olup gideceği düşünceyiyle, konunun farklı bir boyutta değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu da elimizdeki kültürel değerlerin korunması ve yaşatılması sorunudur. Bu düşünceyle kurulan Sümer Halı Fabrikaları'nın üretim desenlerinin kataloglandırılması, bu desenlerin geleceğe kalması anlamına gelmektedir.

1933 yılından 2009 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüş olan Sümerbank/Sümer Halı fabrikaları, Türkiye'nin yakın tarihinin tüm izlerini taşımaktadır. Bir devlet girişimi olarak Türk halısını kullanırmaya özendirici girişimleri olan ve Türkiye halıcılık tarihi için çok büyük önemi bulunan Sümer Halı Fabrika üretimlerinin belgelenmesi çok önemlidir. Bu nedenle Sümer Halı'ya ait tezdeki bu desenlerin ve henüz ulaşılmamış olan Sümer Halı desenlerinin de belgelenmesi ve kataloglandırılması gerekmektedir.

Ek 2. Sümer Halı Fabrikasında Satışa Sunulan Halılarda Yer Alan Kalite Kontrol Etiketi

SÜMER HALI
ASIRLIK KALİTELİ HALI
(QUALIFIED CARPET OF AGES)
SÜMER HALICILIK VE EL SANATLARI ŞAN. VE TİC. A.Ş.

SATIŞ TİP NO / Type No	
CİNSİ / Product	
HALI NO / Number Of Carpet	
BOYU / Length	
ENİ / Width	
m ² / Square Meter	
DESEN NO / Design No	
DESEN ADI / Design Name	
ZEMİN RENGİ / Base Colour	
BORDÜR RENGİ / Colour Of the Border	

MADE IN TURKEY - HAND KNOTTED
<http://www.sumerhali.gov.tr>
sumerhali@sumerhali.gov.tr
SÜMER HALI (İşletme) Bir Devlet Kuruluşudur

GENEL MÜDÜRLÜK
İSPARTA HALI FABRİKASI
DİYARBAKIR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

Tel: 0 312 439 42 61 / FAKS: 0 312 439 42 69
Tel: 0 246 218 30 80 / FAKS: 0 246 218 30 83
Tel: 0 412 221 36 32 / FAKS: 0 412 224 11 68

KALİTE KONTROL DEN GEÇMİŞTİR - SÜPER SÜPER

SÜMER HALI
ASIRLIK KALİTELİ HALI
(QUALIFIED CARPET OF AGES)
SÜMER HALICILIK VE EL SANATLARI ŞAN. VE TİC. A.Ş.

SATIŞ TİP NO / Type No	
CİNSİ / Product	
HALI NO / Number Of Carpet	
BOYU / Length	
ENİ / Width	
m ² / Square Meter	
DESEN NO / Design No	
DESEN ADI / Design Name	
ZEMİN RENGİ / Base Colour	
BORDÜR RENGİ / Colour Of the Border	

MADE IN TURKEY - HAND KNOTTED
<http://www.sumerhall.gov.tr>

GENEL MÜDÜRLÜK
İSPARTA HALI FABRİKASI
DİYARBAKIR İŞLETMESİ

Tel: 0 312 231 79 92 / FAKS: 0 312 229 48 72
Tel: 0 246 218 30 80 / FAKS: 0 246 218 30 83
Tel: 0 412 221 36 32 / FAKS: 0 412 224 11 68

KALİTE KONTROL DEN GEÇMİŞTİR - ÖZEL

KAYNAKÇA

Kitaplar

Böcüzade Süleyman Sami; Bugünkü dile çevirip yayımlayan: Dr. Suat Seren, **Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi**, Serenler Yayını, İstanbul 1983, 422 s.

DENİZ Bekir; **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2000, 284 s.

DİRİK Kazım; **Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panoraması**, Alâeddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1938, 145 s.

Isparta Valiliği, **Isparta**, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2003, 463 s.

Isparta İlinin Ekonomik Gelişmesi, Isparta Ticaret ve Sanayi Odası- İktisadi Araştırmalar Vakfı- Isparta Valiliği, Isparta 2010, 59 s.

Isparta Yıllığı, **Cumhuriyetimizin 60. Yılında Isparta**, Odak Ofset Matbaacılık, Ankara, 1983, 312 s

KÜÇÜKERMEN Önder; **Batı Anadolu'daki Türk Halıcılık Geleneği İçinde İzmir Limanı ve Isparta Halı Fabrikası**, Ankara 1990, 269 s

KOÇ Mustafa; **Tüm Yönleriyle Isparta**, Türk Köyü Yayınları, Isparta 1983, 376 s

Sümer Halı, **Sümer Halıcılık El Sanatları Sanayi ve Ticaret A.Ş. Tanıtım Kitabı**, Ankara 1997, 59 s.

Topaloğlu N. Doğan (Vali); **Isparta İli Tanıtımı ve Ana Sorunları**, Isparta, Nisan 1986

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezleri

ANMAÇ Elvan; **Geçmişten Günümüze Kula Halılarının Teknik Ve Sanatsal Özellikleri Ve Yeni Tasarımlar**, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, İzmir 1997 286 s

ANMAÇ Elvan; **Osmanlı-İngiliz Ekonomik İlişkilerinin Batı Anadolu (Ege Bölgesi) Halıcılığına Etkisi Ve 19. Yüzyıldan Başlayarak Bu Bölgede İngiliz Sermayesi İle Üretilen Halıların Kalite, Renk Ve Desen Özellikleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1992, 104 s.

ÇETİNER Leyla; **Türk Tekstil Sanayinde Sümerbank Nazilli Basmalarının Teknik Desen Özellikleri** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, 162 s.

OYMAN N. Rengin; **Isparta Merkezde El Halısı Üretimi ve Pazarlaması** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1994, 121 s.

KARAVAR Gonca; **Bergama Halılarının Tasarım Özellikleri ve Yeni Halı Tasarımları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, 2007 224 s.

TUNA Serkan; **Türkiye’de Devlet İşletmeleri (1930–1940)** İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2002 384 s.

Dergi, Gazete Yazısı, Sunu ve Raporlar

ACAR Belkıs; **Vakıflar Genel Müdürlüğü Halı Galerisi**, Ankara

Sümerbank, **Halı Semineri Özel Sayısı**, Ankara 1965, 190 s.

MEYDAN Sinan; **Cumhuriyetin Dev Projesi: Nazilli Sümerbank Fabrikası**, 31 Aralık 2010, İlk Kurşun Gazetesinde Yayımlanan Yazısı

Sümer Halı Tarafından 2007’de Hazırlanan Valilik Sunusu

2006 Yılında Hazırlanan Sümer Halı Isparta Halı Fabrikası Tanıtım sunusu

Sümerbank Halıcılık Müessesesi 1984 Yılı Raporu, T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, Ankara 1984, 174 s.

Sümer Halı Genel Müdürlüğü, **2007 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara Mayıs 2008, 18 s.

Bildiriler

OYMAN Rengin; **Isparta'da El Halıcılığının Tarihine Genel Bir Bakış, Isparta El Halıcılığının Günümüzdeki Durumu ve Çözüm Önerileri**, Türkiye'de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyum Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, s. 12-25

Kaynak Kişiler

DURSUN Ogün; Isparta Sümer Halı Fabrika Müdür Yardımcısı, Isparta, 17.08.2010

ÖZGEÇMİŞ

Ad, Soyad: Ferah ÇELİK

Doğum yeri ve yılı: Burdur, 1985

Yabancı Dil: İngilizce

Eğitim: Lisans

Lisans: 2008, Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı, Halı-Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Bölümü

Lise: 2003, Burdur Anadolu Lisesi

İş Tecrübesi: -

Mesleki Birlik/Dernek/Kuruluş Üyelikleri:-

Alınan Burs ve Ödüller: -

Yayımları: -